

«De ba med tårer»

Historien om hvorfor og hvordan Hjemmet for døve på Nordstrand ble etablert

Kursdeltakere ved Hjemmet for døves andre konfirmasjonskurs 1899

Masteravhandling i kirkehistorie ved Det teologiske Menighetsfakultet

Våren 2012

Kandidat: Marianne Drivdal

Veileder: Førsteamanuensis Kristin Norseth

Innholdsfortegnelse

Side

1 Innledning	4
1.1 Tema og problemstilling	4
1.2 Avgrensing	5
1.3 Teoretiske perspektiver	5
1.4 Kilder og litteratur	7
1.5 Begrepsbruk	8
1.6 Disposisjon	9
2 Arbeid for døve i det moderne Norge	11
2.1 Døveskole i Trondheim	11
2.2 Arbeidet for døve i Kristiania – Fredrik Glad Balchen	13
2.3 Hedevig Rosing	15
2.4 Forening for døve	16
2.5 Kirken, skolen, presten og samfunnet	19
3 Conrad Svendsen – Norges første døveprest	23
3.1 Bakgrunn	23
3.2 Prest på særskilte vilkår	25
3.3 På reisefot	27
3.4 Et springbrett	31
4 Hjemmet for døve – initiativ og utvikling	32
4.1 Oppstart	33
4.2 Oppropet – Det første skritt	37
4.3 Respons	43
4.4 Kursvirksomhet	44
4.5 Undervisning	49
4.6 Livet ved institusjonen	63
4.7 Økonomi	69
4.8 Utvidelsen	73

5 Sammenfatning og konklusjon75

Litteratur og kilder78

1 Innledning

En sommerdag i 1941 satt en liten gutt å lekte på kjøkkengulvet mens mor sto ved kjøkkenbenken. Plutselig ble døren tatt av gjennomtrekken og den smalt igjen. Den lille gutten enset ikke smellet, men ble bare sittende og leke videre. Det var denne hendelsen som fikk min oldemor til å reagere. Hun hadde merket det tidligere også, det var noe annerledes med sønnen hennes. Legene kunne bekrefte hennes mistanke, gutten var født døv. Min grandonkel var ett år gammel da man oppdaget hva som var galt. Seks år etter ble han satt på toget til Oslo for å gå på skole. Å sende bort sin syv år gamle sønn var en tung avgjørelse for min oldemor, men den var likevel nødvendig for at han skulle få skolegang og den oppfølgingen han trengte.

Denne historien har vært min inspirasjon til å skrive denne oppgaven. Historien forteller om en liten gutt som var født med en funksjonshemning. Uten tilrettelagt hjelp ville han i likhet med mange andre døve være dømt til et liv i mer eller mindre isolasjon. I historien til de døve i Norge finnes det mange lignende fortellinger. Når man går tilbake og ser på historien til de døve i Norge, blir det klart at det først er i nyere tid at de døves rettigheter har blitt ivaretatt. Dette takket være mennesker som har hatt et utrettelig pågangsmot og engasjement for å tale de døves sak.

1.1 Tema og problemstilling

Denne avhandlingen skal handle om etableringen av Døvehjemmet på Nordstrand. Det ble åpnet i 1898 av initiativtaker døveprest Conrad Svendsen. Han gikk i spissen for dette pionertiltaket i samarbeid med Det norske lutherske Indremisjonsselskap. Men man kan ikke fortelle denne historien uten å nevne andre viktige personer og hendelser som banet vei for opprettelsen av Døvehjemmet på Nordstrand.

Hovedspørsmål for oppgaven blir da: Hvorfor ble døvehjemmet på Nordstrand stiftet og hvordan skjedde det?

Denne problemstillingen reiser en rekke nye spørsmål som jeg vil belyse i løpet av avhandlingen.

Like viktig som historien om etableringen av institusjonen på Nordstrand er veien dit. For å forstå denne hendelsen må man også forsøke å forstå den historiske sammenhengen. Hva rørte seg ellers i landet av arbeid for døve? Hvilke aktører spilte en rolle i utviklingen av døvearbeidet? Hvordan gikk man frem for å etablere Hjemmet for døve? Hvem var det som kom og hvordan drev man arbeidet?

1.2 Avgrensning

Når man skriver historie, handler det om å foreta valg. Hvilken del av historien skal man ta med og hva skal man fokusere på? I arbeidet med det valgte tema har jeg måtte velge en retning for arbeidet, som samtidig skaper nærhet til historien og menneskene som har påvirket den. I en oppgave som denne vil det være for omfattende å følge hele historien til hjemmet for døve på Nordstrand. Hjemmet har en rik historie og det er mye som kunne blitt fortalt.

For å forstå historien bak tilblivelsen av Hjemmet må man også forsøke å forstå hva som ellers rørte seg av arbeid for døve i Norge. Norge fikk sin første døveskole i Trondheim i 1825, og i 1848 ble det etablert døveskole i Kristiania.¹ Videre ble det også dannet egen forening for døve i 1878. Jeg kommer ikke til å gå i detalj, men det er viktig å tegne et riss av disse hendelsene for å forstå utviklingen og veien mot oppstarten og etablering av Hjemmet på Nordstrand. Conrad Svendsen var en nøkkelperson i denne sammenheng. Jeg vil derfor tegne en biografisk skisse over hans liv, veien mot å bli prest for døve og senere starte Hjemmet for døve. I hovedsak vil jeg forholde meg til årene mellom 1898 og frem til 1920. Det er naturlig å avslutte historien til Hjemmet i 1920. Hjemmet blir da utvidet både i forhold til eiendom og målgruppe.

1.3 Teoretiske perspektiver

I oppgaven skal jeg gjøre bruk av historisk metode. Jeg har samlet inn og arbeidet med primærmateriale og sekundærlitteratur, som jeg har skrevet sammen til en historie ut i fra min

¹

Schröder 1978:6

problemstilling.

Som hjelp til å forstå sammenhengen og samspillet mellom det private og det offentlige, som gjorde det mulig å drive frem arbeidet for døve, har jeg benyttet meg av Anne-Lise Seips modell om velferdstrekanten. Oppstarten av Hjemmet skjedde i en periode da staten trådte inn som en aktør i utvikling av omsorg og velferd, og prinsippet om en velferdsstat vokste frem.

Velferdsstaten oppsto i Tyskland i 1880-årene, og målet med velferdsstaten var, og er, å beskytte sine borgere, samt gi støtte til utdanning, trygd ved sykdom eller fattigdom og pensjon. Anne-Lise Seip har skrevet mye om velferdsstaten og dens fremvekst og utvikling. Hun ser velferdsstaten som en trekant og et produkt av et samarbeid mellom tre aktører: mellom private aktører (religiøse), kommune og stat. I perioden jeg arbeider med sto kommunene sentralt i denne trekanten. Det spesielle for dem var at de kunne produsere velferd på eget initiativ. Kommunene kunne arbeide gjennom frivillige (private) organisasjoner og de gjennom dem. Kommunene står derfor sentralt i denne trekanten, spesielt for dem er at de kan produsere velferd på eget initiativ.²

Gjennom frivillige organisasjoner gikk borgere sammen og løste oppgaver de mente var viktige, og som kommunen eller staten ikke tok seg av. Dette mente man var i tråd med et godt borgersinn og kristen tro. Målet med private tiltak var enten å avløse, supplere eller å øve press på kommunen.³

Seips modell viser at samspillet mellom ulike aktører som det private og det offentlige var viktig for moderniseringen av samfunnet. Min avhandling vil være et eksempel på hvordan denne velferdstrekanten fungerte.

2

Seip 1991:24

3

Seip 1991:26

1.4 Kilder og litteratur

Det har blitt skrevet en god del om Døvehjemmet på Nordstrand og historien knyttet til Hjemmet. Blant annet kom det i 1958 ut en bok skrevet av Finn Jor i anledning Hjemmets 60-årsjubileum. Videre ble det utgitt en bok ved 100-års jubileet skrevet av Martin Dehli og Hans-Christian Vadseth. Dette er sekundærlitteratur som har vært gode ressurser i forhold til arbeidet med oppgaven. I en oppgave som denne er primær-kildene viktige.

For å få tak i den informasjonen som har vært nødvendig for skrivingen, har jeg vært i arkivene til *Normisjon*, tidligere Det norske Lutherske Indremisjonsselskap og hos stiftelsen *Signo*, tidligere Døvehjemmet på Nordstrand. Hos Normisjon fant jeg årsmeldinger utgitt av Indremisjonsselskapet. Styreprotokoller, utgaver av *De døves blad* og bladet *For fattig og rik* fant jeg i arkivene hos *Signo*. Protokollene og årsmeldingene er ganske ulike, fordi de har hatt forskjellig formål. Døvehjemmets årsmeldinger var en del av Indremisjonens årsmeldinger som ble trykket i store opplag og sendt rundt hele landet. Målet var å informere om Hjemmet og hvordan det sto til der. Man formidlet gjerne gode/positive historier om dem som kom til Hjemmet, og hvordan de fikk livene sine forandret gjennom omsorg og møtet med den kristne tro. Gjennom disse fortellingene ønsket man å skape giverlyst, noe Hjemmet var avhengig av for å kunne drives. Styreprotokollene er mer kortfattet, men har vært informative. Her fortelles det om hvem som sitter i styret/komiteen, om nye ansettelser, økonomi, utvidelse, vedlikehold og ellers viktige vedtak og bestemmelser. De to typene kilder utfyller hverandre.

Ellers er det viktig å opplyse om at jeg ikke fant styreprotokollene i originale utgaver, men i et hefte som inneholdt en avskrift av alle protokollene fra 1898 og frem til 1977. Disse var maskinskrevet og heftet sammen. Dette var til god hjelp, i den forstand at vanskelig håndskrift allerede var tydet. Likevel forekommer det noen feil. Blant annet er styremedlem doktor Heimbecks etternavn skrevet feil, i avskriften står det Heinebeck. Videre har man ikke tatt med navn på kursdeltagere. Her nevnes det bare at man har avholdt kurs for så og så mange. Det er likevel tydelig at navnene må ha stått i originalprotokollen fordi man i avskriften gjør det slik: følgende deltagere: ... så fortsetter setningen uten at navnene blir nevnt. Det er viktig å merke seg disse avvikene så man ikke «stoler» blindt på at avskriften er korrekt. Likevel stemmer det meste. Etter å ha lest årsmeldingene fra Indremisjonsselskapet så kan jeg se at

vedtakene stemmer overens. Navnene på de konfirmerte som ikke er tatt med i avskriften av styreprotokollene, er med i årsmeldingene. Fortellinger om hendelser ved Hjemmet, årstall og pengebeløp stemmer overens.

Når det gjelder de biografiske opplysningene om døveprest Conrad Svendsen, har jeg for det meste brukt sekundærlitteratur. Riktignok har årsmeldingene og *De døves blad* gitt viktige opplysninger i form av fortellinger om Conrad Svendsen, eller beretninger han selv har skrevet om sine reiser og publisert.

1.5 Begrepsbruk

Terminologi og betydning av ord endrer seg. Gamle ord har skiftet mening og nye er kommet til. Før jeg går i gang med oppgaven, er det noen sentrale begreper jeg mener det er viktig å definere.

«Abnormskoler» og «abnorminstitutter» var på 1800-tallet betegnelsen på skoler for døvstumme, blinde og åndssvake barn. I dag snakker vi ikke lenger om «abnormskoler», men om spesialskoler. Vi bruker heller ikke terminologien «abnorme barn/voksne», men betegnelsen «funksjonshemmede». Dette begrepet er mer omfattende, da det også inkluderer et bredt spekter av mennesker med fysiske «funksjonshemninger». Når jeg i denne sammenheng bruker begrepet «abnorme», gjør jeg bruk av den gamle terminologien. I dag vil vi ikke lenger bruke betegnelsen «døvistum», selv om det ofte forekommer i litteraturen. Vi vet nå at stumheten som oftest er en konsekvens av døvheten og sjeldent kommer av et ikke-fungerende stemmebånd. Taleevnen er der, men det er vanskeligere å tilegne seg den grunnet døvheten.⁴

«De forsømte døvstumme» er en beskrivelse som hyppig blir brukt i mitt materiale, spesielt gjelder dette i årsmeldingene. Jeg kommer til å bruke dette uttrykket i min oppgave. Betegnelsen sier også mye om samtidens syn på de døve og kategoriseringen av dem. Man

4

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/nouer/1995/nou-1995-18/51/19.html?id=337569> 18. juni 2012

levde lenge i den tro at døvhet var en straffedom. De døve var skapt slik, og slik skulle det også være. Uttrykket ble brukt i en tid hvor man kanskje ikke helt var klar over hva som var galt med barnet man hadde fått. Man visste heller ikke hvordan man skulle forholde seg til dette. I de fleste tilfeller resulterte det i lite eller ingen opplæring. Mange utviklet seg derfor til å bli asosiale, bitre og ensomme. Det var heller ikke uvanlig med tilleggslidelser som blindhet og andre funksjonshemninger.⁵

I alle årsmeldingene og styreprotokollene refererer man til Døvehjemmet på Nordstrand som «Hjemmet». Jeg kommer til å benytte meg av denne betegnelsen og varierer det med Hjem for døve og Døvehjemmet. Døvehjemmets målgruppe var de «ikke-underviste døvstumme». Det som kjennetegnet denne gruppen, var at de ikke hadde gått på skole, de var ofte gamle og falt derfor utenfor abnormskoleloven, og var gitt opp av det vanlige skolesystem. Man anså det som umulig å lære dem noe på grunn av deres døvhet og manglende evne til å kommunisere.

1.6 Disposisjon

For å forstå bakgrunnen til oppstarten av Døvehjemmet, det viktig å se på det historiske bakteppet og utviklingen av arbeid for døve i Norge. I kapittel 2 vil jeg derfor trekke en historisk linje tilbake til 1825, da landets første døveskole åpnet i Trondheim. I dette kapitlet vil jeg også ta for meg pionerene innen arbeid for døve i Norge, døvelærer Fredrik Glad Balchen og lærerinne Hedevig Rosing, samt etableringen av foreningen for døve og den nye skolelovgivningen for døve.

Kapittel 3 handler om Conrad Svendsen og hans vei mot å bli Norges første døveprest. Videre skal jeg se på hvordan tanken om et eget Hjem for døve vokser frem. I kapittel 4 skal det handle om Døvehjemmet på Nordstrand, hvordan det ble en realitet og om initiativtakerne som gjorde det mulig. Her vil jeg ta for meg historien til Hjemmet i de første årene. Jeg vil se på de medvirkende aktørene og deres engasjement for å gjøre arbeidet til en realitet og hvem som var målgruppen for tiltaket og hvordan man gikk frem for å skaffe de nødvendige

⁵

En nøkkel til nytt liv s. 16

midlene. Videre vil jeg se på hvor mange som kom til Hjemmet og den daglige driften av stedet. I konklusjonen vil jeg sammenfatte det jeg har kommet frem til, og ut i fra det svare på problemstillingen.

2 Arbeid for døve i det moderne Norge

I dette kapittelet skal jeg se nærmere på arbeidet som ble gjort for døve i Norge i perioden 1825 og frem til ca. 1890. I hovedsak vil jeg se på etableringen av skolene og foreningen for døve, og hovedvekten vil ligge på arbeidet i Kristiania. For å forstå fremveksten og etableringen av Hjemmet på Nordstrand må man også forsøke å forstå den samfunnsmessige konteksten på den tiden. Hva var det som rørte seg i samfunnet, og hvilke saker var man opptatt av innen politikken?

Arbeidet for døve vokste frem parallelt med fremveksten av sosialpolitikken. Årene mellom 1870 til 1930 blir ofte referert til som sosialhjelpsstatens tid. I denne perioden skjedde også partidannelsen; I 1880-årene ble partier som Høyre, Venstre og Arbeiderpartiet dannet.⁶ Samfunnet var i endring. Mange flyttet til byene, og samfunnet var i ferd med å bli industrialisert. Moderniseringen av Norge var på full fart fremover. Staten og kommunene rettet i stadig sterkere grad oppmerksomheten mot svakerestilte grupper i samfunnet. Dette kommer blant annet til uttrykk i opprettelsen av fattigomsorgen. Likevel var det noen grupper som falt utenfor. Det var her private aktører kom til å spille en viktig rolle; man engasjerte seg i arbeid som ikke ble dekket av det offentlige. Disse endringene i samfunnet fikk konsekvenser for de døve og arbeidet som ble gjort for dem.

2.1 Døveskole i Trondheim

I 1825 fikk Norge sin første skole for døve. Skolen ble startet av Andreas Christian Møller (1796-1874), og gikk under navnet *Throndhjems Døvstumme-institut*. Møller var en pioner for arbeidet for døve i Norge, og blir av mange betraktet som «de døves far». Møller var selv døv. Trolig ble han døv etter å ha hatt skarlagensfeber i 5-årsalderen. Etter hvert skal han også ha mistet taleevnen og ble regnet som døvstum. Foreldrene ville gjerne at han skulle få gå på skole. Det fantes imidlertid ikke skolemuligheter i Norge; det nærmeste alternativ var *Det kongelige Døvstummeinstitut i København* (etablert 1807). Med hjelp fra fattigvesenet i

⁶

Seip 1981:36

Trondheim reiste Møller i 1810 til Danmark for å gå på skole. Han var da 14 år gammel.

Norskfødte Peter Atke Castberg var forstander ved instituttet. Han merket seg Møller, som viste seg å være en begavet elev. Han ble derfor satt til å være hjelpelærer. Etter fem år ble Møller konfirmert. Han reiste så tilbake til sin hjemby, Trondheim, og startet undervisning for døve i farens hus. I 1817 fikk Møller tilbud om en stilling ved instituttet i København. Han takket ja, og underviste der frem til 1822. Etter dette vendte han hjem og fortsatte undervisning av døve i Trondheim. Behovet for en egen skole for døve i Norge hadde meldt seg, Castberg spilte en viktig rolle i denne prosessen. Han oppfordret norske myndigheter til å etablere en skole for døve med Andreas Møller som lærer. Biskopen i Trondheim la forslaget frem for Kirkedepartementet. Den 1. november 1824 ble skolen opprettet ved kongelig resolusjon.⁷ Den 1. april 1825 begynte de første elevene ved skolen. Det var til sammen 7 stykker og skolen skulle dekke hele landet.⁸ Skolen benyttet seg av metodikken Møller hadde lært i København. Språket skulle læres ved hjelp av skrift, håndalfabet og naturlige tegn.⁹ Skolen ble den første av sitt slag her i landet og markerte starten på døveundervisning i Norge.

Utdrag fra den kongelige resolusjon av 1. november 1824 forteller hva som skulle være formålet ved skolen, og hvem den var beregnet for.

"§ 1 Institutets formaal skal være Døvstummes Dannelse til Brugbarhed for det borgerlige liv».

Denne paragrafen forteller oss noe om synet på de døve. Man ville lære dem å bli fullverdige borgere av samfunnet slik at de på lik linje med hørende kunne fungere og bidra som nyttige samfunnsborgere.

§ 2 vises det til aldersbestemmelse: «De døvstumme Drengbørn, som optages i Institutet maa ikke være under det 8de og ikke over det 14de aar». Videre sies det: «Pigebørn hvis

7

http://snl.no/nbl_biografi/Andreas_Møller/utdypning 1.3-2012

8

Sander 1980:10

9

Fra Trondhjems døvstummeinstitut 1825 til Møller kompetansesenter 2000 s. 5

Sjælsevner almindeligen udvikles tidligere, kan optages i Institutet, naar de have fyldt deres 7de Aar».

Indirekte forteller disse paragrafene oss noe om nødvendigheten av Hjemmet på Nordstrand. Abnormskoleloven og døveskolen i Trondheim favnet ikke de eldre døve. De som var over 14 år var ut i fra § 2 for gamle til å kunne begynne på skolen. Det sier noe om synet på evnen til å lære; hadde man passert 14 år var man for gammel til å begynne på skolen. Nordstrandhjemmet ble derfor et helt nødvendig supplement i denne sammenheng.

2.2 Arbeidet for døve i Kristiania - Fredrik Glad Balchen

Det var Trondheim som markerte startskuddet for undervisning av døve her til lands. I kjølvannet av denne hendelsen vokste det med tiden frem et stort og omfattende arbeid for døve i Norge. Denne oppgaven skal videre forsøke å tegne et bilde av utviklingen som skjedde i Kristiania. Det var i hovedstaden det frivillige arbeidet for døve hadde sitt hovedsete. Det er naturlig å starte med en av pionerene for dette arbeidet, Fredrik Glad Balchen.

Fredrik Glad Balchen ble født i Bergen 16. april 1815. Han var sønn av Johan Peter Balchen som var kapellan i Bergen domkirke. Han flyttet etter hvert til Kristiania for å studere teologi, og på grunn av dårlig økonomi i studietiden begynte han med privatundervisning. Balchen viste seg å ha god pedagogisk sans; han var en periode lærer ved *Broch og Nissens private latin- og realskole*. Hvordan han fattet interesse for døveundervisning vet vi lite om, men det kan være naturlig å anta at hans interesse ble vakt i møte med rektor Hartvig Nissen (1815-1874) og hans engasjement for et allment skolevesen. Da kongen i 1846 utlyste et statsstipend på 500 spesidaler med sikte på å starte en døveskole i Sør-Norge, søkte Balchen. Han avbrøt da sitt embetsstudium. I 1847 reiste han til Tyskland for å studere talemotoden, som var basert på tale/munnlesning. Balchen fikk stor tro på talemotoden til fordel for tegn/skriftmetoden. Han sier det slik: «det bedste og sikreste middel til at gjengive den Døvstumme til

¹⁰
Samfundet».

Balchen måtte dra utenlands for å lære, for der fantes det allerede godt etablerte tradisjoner for undervisning av døve. Med ny kunnskap flyttet Balchen i 1847 tilbake til Kristiania hvor han begynte å undervise fattige døve barn. Etter hvert etablerte Balchen den første skole for døve i Kristiania under navn *Christiania Døvstumme-Anstalt* i 1848. Balchen søkte om statsstøtte til drift av skolen og fikk dette innvilget i 1849. I begynnelsen hadde skolen få elever. De kom hovedsakelig fra Kristiania. Skolen holdt til i sentrum i professors Heibergs gård i Karl Johans gate. Men skolen vokste raskt, og man fikk etter hvert behov for internatplasser, da det kom flere elever utenbys fra. Skolen ble derfor med hjelp av statlig lån flyttet til Schafteløkken på Frogner i 1857. Her holdt de til frem til 1891, da skolen flyttet til nye lokaler i Vibes gate for mer sentral beliggenhet. I 1896 ble skolen statlig. Overtakelsen viser at staten nå begynte å komme på banen i forhold til undervisning av døve.

Balchen oppnådde gode resultater ved bruk av talemotoden, og han ble en pioner for denne type opplæring av døve i Skandinavia. En viktig begivenhet som kom til å påvirke arbeidet for døve her til lands, var da Balchen i 1871 førte to av sine elever, Lars Aa. Havstad og Halvard Aschehoug, frem til examen artium. Disse to skulle senere vise seg å bli viktige aktører i oppstarten av egen forening for døve.

Selv med gode resultater og suksesshistorier var ikke alle like positive til Balchens arbeid. Det rådet uenighet rundt metodikk, spesielt mellom skolen i Trondheim og skolen i Kristiania. Balchen ble kritisert for kun å fokusere på talemotoden. Mange var uenig i denne fremgangsmåten, men Balchen sto på sitt. Han mente at dette var den mest tjenlige måte å lære de døve opp på, fordi det ville gi dem større mulighet til å kommunisere med hørende og verden omkring. Uenighet rundt metodikk har preget døveopplæringen fra begynnelsen og helt frem til i dag.¹¹

Balchen ble hedret for sin innsats for døvesaken i 1873, da han ble utnevnt til ridder av St. Olavs orden. Han var også engasjert i ny lovgivning og var med i komiteen som utarbeidet forslag om døve, blinde og åndssvake barns rett til skolegang. Loven ble vedtatt i 1881 og kalt Abnormskoleloven. Jeg vil senere gi en mer utdypende forklaring av hva denne loven innebar. Hans engasjement for de døves sak opptok ham det meste av livet. Han var leder for

11

Befring og Tangen 2008:77

døveskolen helt frem til november 1891. Da var han blitt 76 år. Han døde åtte år senere, 84 år gammel.¹²

Balchen skulle senere vise seg å bli en viktig støttespiller i etableringen av foreningen for døve.¹³ Det var også han som først kom i kontakt med Conrad Svendsen etter en henvendelse til Studenterhjemmet i Kristiania, hvor Svendsen bodde. Balchen introduserte han så for en klasse døve på skolen i Kristiania. Under dette møte skal ha Balchen ha uttalt til Svendsen at «fisken lærer å svømme i vann».¹⁴ Lite viste Balchen om hvilke enorme konsekvenser dette møte senere ville få for arbeidet for døve i Norge.

Men Balchen var ikke alene om å gjøre en pionerinnsats for døve. Et annet viktig navn i denne sammenheng er Hedevig Rosing. Begge disse kom til å spille en viktig rolle for Conrad Svendsen, da han kom til å arbeide for dem begge. Døvemiljøet i Kristiania var lite, og det var derfor tett kontakt mellom de forskjellige aktørene.

2.3 Hedevig Rosing

Hedevig Rosing ble født i 1827 i Danmark. Hun bestemte seg tidlig for å bli lærerinne, men den offentlige lærerutdannelsen var på den tiden forbeholdt menn. Hun ga likevel ikke opp drømmen. Da det etter noen år ble åpnet for lærerinneeksamen, avla Hedevig Rosing eksamen. I 1860 ble hun den første kvinnelige læreren ved allmueskolen i København. I 1865 kom hun til Norge og ble gift med sin fetter Anton Rosing. Han døde etter bare to års ekteskap. Fru Rosing flyttet da til Kristiania hvor hun begynte å arbeide i folkeskolen. Det var gjennom arbeid i skolen at hun kom i kontakt med Fredrik Glad Balchen. I 1872 begynte fru Rosing som lærer ved Balchens skole.

Hedevig Rosing var kjent for å være perfektjonist i sitt arbeid som lærer. Etter å ha arbeidet for Balchen er periode kom hun frem til at Balchen ikke praktiserte talemotoden konsekvent

¹² http://snl.no/nbl_biografi/Fredrik_Glad_Balchen/utdypning 16 april 2012

¹³ Dahl 1928:8

¹⁴ Jor 1958:9

nok. Hun mente også at muligheten for læring var større ved mindre skoler. I 1881 etablerte hun derfor *Fru Rosings Taleskole for Døvstumme* med 1000 kr i årlig statsstøtte. I likhet med Balchens skole ble også skolen til fru Rosing overtatt av staten; dette skjedde i 1895. Dette vitner om at private aktører banet vei for arbeid som staten senere kom til å ta seg av. I likhet med Balchen ble også hun en viktig støttespiller i etableringen av den første foreningen for døve i Norge, som ble startet i 1878. Hun satt i foreningens styre fra etableringen og frem til ¹⁵ 1896.

Hun hadde et brennende engasjement for de døve og var sterkt engasjert i de døves situasjon i samfunnet. Da Døveforeningen feiret 50-årsjubileum, beskrev Conrad Svendsen henne slik: «Hun hadde store mål med undervisningen: De døve skulle så vidt det var mulig bli som de hørende. De skulle tale med sin munn og høre med sine øyne. De skulle få kunnskap som de hørende barn fikk den».¹⁶

Like viktig som det var å gi de døve kunnskap, var det for fru Rosing å fortelle dem om Jesus. Hun viste elevene sine stor kjærighet, hun gav dem av sitt arbeid og av sin tid. Hun delte ¹⁷ sorger og gleder med sine elever, og hun skal ha vært som en mor for dem. Denne beskrivelsen vitner om hvilken enorm betydning Hedvig Rosing må ha hatt for de døve. Hennes omsorg for dem overskred hennes lærerrolle.

2.4 Foreningen for døve

Livskvaliteten til de døve var mer eller mindre avhengig av omstendighetene. Noen steder klarte presten å undervise de døve tilstrekkelig til at de kunne stå til konfirmasjon og på den måten regnes som fullverdige borgere. Men for mange av de døvstumme var livet brutalt. De ¹⁸ døvstumme ble kaldt for dumme, og døveskolene ble lang tid kalt for «dummeskolen».

¹⁵ http://snl.no/nbl_biografi/Hedevig_Rosing/utdypning 19 mars 2012

¹⁶ Dahl 1928:14

¹⁷ Dahl 1928:14-15

¹⁸ Schöder 1978:5

Det var et viktig og nødvendig vendepunkt, da arbeidet med skolering av de døve startet. Men det skjedde ikke uten innvendinger; enkelte gikk så langt som å kalle det gudsbespottelse å lære de døve å snakke. Det nevnes ikke direkte hvorfor man tenkte slik, men antagelig var det tanken at om Gud hadde skapt dem slik, så var det slik de skulle være. Men arbeidet holdt frem. Det var gjennom undervisning de døvstumme ble seg selv bevisst og fikk mulighet til å ta del i et samfunnsliv.¹⁹

Blant de underviste døve vokste det frem en tanke om hjelp til selvhjelp. De døve holdt sammen og gikk på besøk til hverandre. Det ble etter hvert ønskelig å gjøre dette i organiserte former, tanken om en egen forening ble etablert. Til nå hadde man møttes på søndagene i private hjem til samling med små andakter. I 1875 ble disse etter forslag fra Balchen flyttet til hans skole. Har fortsatte man å holde små gudstjenester for de døve frem til 1886, da man for alvor blir tvunget til å se seg om etter nye lokaler grunnet plassmangel. Allerede høsten 1871 kom ønsket om egne gudstjenester for de døve. Frem til da hadde de deltatt på vanlige gudstjenester uten særlig utbytte. De første døvegudstjenestene ble holdt av de døve selv.²⁰ Det var feiring av gudstjeneste og andre sammenkomster som førte til et felles møtepunkt for de døve i Kristiania. To av Balchens studenter, Halvard Aschehoug og Lars A. Havstad, var sentrale personer i disse samlingene. Disse kom til å spille sentrale roller i arbeidet mot å etablere foreningen for døve.

I 1873 hadde de vært med å stifte en egen sykekasseforeningen for døve, da det ikke fantes offentlige trygdeordninger, verken for døve eller ellers i samfunnet.²¹ Det endelige målet var likevel å samle de voksne døve i en forening der man kunne drøfte felles anliggender. Man hadde lenge ønsket dette, men på grunn av dårlig økonomi lot det vente på seg. Styret i sykekasseforeningen, med Aschehoug og Havstad i spissen, kontaktet fru Rosing og Balchen. Sammen ble de enige om å holde basar for å få inn de nødvendige midlene.²² Basarkomiteen

¹⁹ Årsmelding 1902

²⁰ Schröder 1978:6

²¹ Schröder 1978:7

²² Schröder 1978:8

besto av 21 kvinner og 16 menn.²³ Basaren gikk over all forventning, døde over hele landet engasjerte seg og sendte inn gaver. Den ble holdt i Teknikken i Raadhusgaden 4.- 11. februar 1878. Til sammen fikk man inn kr. 14 834,49 – en betydelig sum. Det økonomiske grunnlaget for oppstart var lagt.²⁴

Den 17. november 1878 ble foreningen en realitet, *De norske døvstummes forening i Kristiania*²⁵ ble stiftet. Det ble registrert 59 medlemmer, hvorav 14 var hørende.

Foreningens første styre ble valgt ut i fra de allerede innmeldte medlemmene, og besto av: skolestyrer Balchen, formann, student L. A. Havstad, viseformann, konsul Thomas Sewell, student og bokhandler Halvard Ascheoug, fru Hedevig Rosing, og lærer Erik Stangestad.²⁶ Balchen og fru Rosing ble utnevnt som æresmedlemmer.²⁷

Foreningens formål lød i følge foreningslovens første paragraf:

At virke for de døvstummes fremgang i åndelig og økonomiske henseende. Den vil derfor strebe å skaffe medlemmer adgang til læsing, belærende foredrag og lignende, idet den over overhovedet efter evne vil fremme, hvad der kan tjene til deres åndsutvikling. Den vil endvidere have sin opmerksomhed henvendt paa selskabelig underholdning og andet, der tjener til sindets forfriskelse. Foreningen til tillige søge at skaffe saavel medlemmer som andre døvstumme abeide, dersom de enten er uden eller har utilstrækkelig sysselsættelse, og den vil i det hele være de døvstumme en rådgiver og hjælper under livets forskjellige forhold.²⁸

23

Dahl 1928:7-8

24

Schröder 1978:8

25

Navnet ble i 1886 endret til *De døves forening*. Grunnen til dette var at navnet «døvstum» ble avskaffet som offisiell betegnelse i Norge og man så det derfor naturlig å endre navn. s. 9 i festskrift for «De døves forening».

26

Dahl1928:9

27

Schröder 1978:10

28

Schröder 1978:10

De første årsberetningene bærer tydelig preg av glede og stolthet over å ha en forening for døvstumme. Foreningen spilte en uvurderlig rolle for de døvstumme. Et sitat hentet fra den første årsberetningen vitner om dette:

Tvertomod synes foreningen at styrke de døvstumme til livet i deres hørende omgivelser... For de døvstumme, som før så sig innskærkede på alle kanter, er der ved foreningen åbnet vibber, lyse og venlige, i langt høyere grad end nogen

29

udforstående kan gjøre sig forestilling om.

Foreningen ble et viktig samlingspunkt for de døde i Kristiania. Gjennom foreningsvirksomheten fikk man egen menighet og senere egen prest, Conrad Svendsen. Foreningen var viktig i prosessen mot å få Svendsen ordinert til prest for de døde. De startet en underskriftskampanje og fikk på den måten innvilget sitt ønske.³⁰

2.5 Kirken, skolen, presten og samfunn

I 1736 fikk man obligatorisk konfirmasjon i Danmark-Norge. Konfirmasjonsundervisningen varte i tre måneder,³¹ hvor man fikk opplæring i kristendomskunnskap og Luthers lille katekisme. Dette førte til behov for økt kunnskap, blant annet ble det viktig å lære å skrive og lese for å kunne tilegne seg kunnskap. Konsekvensene av å ikke bli konfirmert var store. Man fikk ikke ta seg arbeid og kunne heller ikke utføre militærtjeneste eller gifte seg. Utviklingen av skolene har sterk sammenheng med dette påbudet.

I 1739 fikk man skoleloven av 1739, kjent som allmueskolen. Tanken var en skole for alle, uavhengig av bosted og stand, «skole for alle og enhver» het det. Grunnlaget for tanken om en allmenn skole var dermed etablert. Det skulle likevel ta over 100 år før skolen var en permanent institusjon som dekket hele landet. I senere lovgiving fikk skolene betegnelser som

29

Schröder 1978:11-12

30

Schöder 1978:18

31

<http://www.kildenett.no/artikler/2007/1172651838.31> 2.6-2012

folkeskole og grunnskole.³² Skolen var synonym med kirken. Det var presten som hadde ansvar for undervisningen, og den skulle forberede og klargjøre elevene til konfirmasjon. Slik skulle det forbli helt frem til 1860, da skole og kirke gradvis begynte å skille lag.

Et sentralt navn i forbindelse med oppbyggingen av allmueskolen var Erik Pontoppidan (1698-1764). Han er mannen bak verket *Forklaringen*³³ som er det mest brukte læreboken i norsk skole noensinne. I lærerveiledningen til *Forklaringen* viser Pontoppidan at han var klar over at barn hadde ulike læringsbehov. I noen av hans tekster vises det til eksempler hvor en prest forsøkte ulike læringsmateriell for å se hva som vakte lærelyst hos dem som omtales som tungnemme. Det fantes altså en tanke om tilrettelagt undervisning også på den tiden, men Pontoppidan ser ikke ut til å ha tatt hensyn til individuelle læringsforutsetninger. Han setter spørsmålstegn ved døvfødtes dannelsedyktighet. Dette førte til at det ble vanskelig for de døve å gå på skole, noe som igjen førte til at man ikke fikk stå til konfirmasjon på grunn av manglende kunnskap. Selv om Pontoppidan selv var kritisk til de døves evne til læring, viser historien altså det motsatte.³⁴ En historie hentet fra 1799 forteller om ei jente som nådde målet om å stå til konfirmasjon ved bruk av tegn. Dette er det første kjente eksemplet på tegnspråktolkning som vi kjenner. Det finnes også lignende historier som vitner om døves evne til opplæring.³⁵

Etter hvert som økonomi og næringsliv var i endring og utvikling, kom det krav om endring også i skolen. Skolen måtte følge utviklingen ellers i samfunnet. I 1860 fikk Norge en ny skolelov. Det ble nå krav om at det måtte bygges eget skolehus om det var flere enn 30 barn i distriktet. Nye fag kom inn i skolen, og man så det som nødvendig at skolen fikk nye mål utover det rent kirkelige og religiøse. Fag som «jordbeskrivelse, naturvitenskap og historie» ble nå vanlig. Det kom også krav om at alle distrikter skulle ha en skoledirektør med ansvar for det administrative. Det var ikke lenger kirken som skulle ha dette ansvaret, skillet mellom

³² Befring og Tangen 2008:75

³³ Forklaringen også kjent som *Sannhet til gudfryktighet*. Skrevet av Pontoppidan er en forklaring til Luthers katekisme. Pontoppidans forklaring var i bruk i kristendomsundervisningen i Norge til ut på 1900-tallet.

³⁴ Befring og Tangen 2008:75

³⁵ Befring og Tangen 2008:76

skole og kirke begynte for alvor.

Skoleloven av 1860 med tvungen skoleplikt skapte problemer for myndighetene. Under spesielle omstendigheter kunne man legitimere innskrenkning av skolegang. Elever med spesielle behov kunne bli gitt fritak fra deler av undervisningen. I folkeskoleloven av 1889 ble det derfor slått fast at barn med funksjonshemming eller atferdsvansker og som derfor ikke kunne følge vanlig undervisning, heller ikke skulle gå på ordinær skole. Man fikk da ikke lenger en skole som var for alle. Skolen tok sikte på dem som kunne følge den undervisningen som ble gitt. Dette fikk følger for skolens evne til å gi tilrettelagt opplæring for alle barn.³⁷

Før folkeskolelovene av 1889 hadde man hatt en debatt rundt egne utdanningstiltak for barn med særlige behov. Da abnormskoleloven kom i 1881, var dette et viktig vendepunkt. Loven ga døvstumme, blinde og åndssvake rett og plikt til skolegang. Loven kom i kjølvannet av allerede etablerte spesialskoler, blant annet i Trondheim i 1825. Lovgivningen gjorde Norge til pioner; Som det første land i Europa innførte Norge obligatorisk skolegang for døve, blinde og åndssvake.³⁸ Dette var et uttrykk for at staten tok tak. Til nå var det private aktører som hadde rettet fokus mot denne gruppen. Med den nye lovgivningen kom staten på banen med lovpålegg om rett og plikt til skolegang.

Abnormskoleloven markerte en opplæringsoptimisme. Det var et viktig premiss i abnormskolene at man skulle ha de samme målsetningene som i den vanlige folkeskolen. Målet med opplæringen var at barna skulle ut i arbeidslivet og bli nyttige borgere. I opplæringsoptimismen hvilte det en tanke om at «mennesket er hva det ved oppdragelsen gjøres til». Man fikk tro på at «abnorme» barn hadde evne til å tilegne seg kunnskap bare forholdene ble lagt til rette for det. Samtidig var skolegangen en vei mot å bli det man beskrev som dannelsedyktig. Begrepet er vidt og kunne favne mye. Innenfor spesialpedagogikken handler det i all hovedsak om at en person var i stand til å tilegne seg Guds ord og på den måten menneskeligjørelse. Å lære seg renslighet og et minimum av boklig lærdom var også viktig. Abnormskoleloven ble revidert i 1915, og i 1951 ble den erstattet av Lov om

36

Oftestad 2005: 204

37

Befring og Tangen 2008:77

38

Schröder 1978:14

39
spesialskoler.

Oppsummering: Gjennom lovgivning ga staten støtte til spesielle skoler for døve. De skulle gjennom dette integreres i samfunnet på lik linje med hørende. Samtidig er det det private som har gått i bresjen for undervisning av døve.

Opprettelsen av Hjemmet for døve skjedde etter innførelsen av abnormskoleloven og i kjølvannet av at de døve selv hadde tatt initiativ til forening og egne Gudstjenester. Man ønsket nå egen kirkelig betjening med et språk de døve forsto. Sannsynligvis har det vært av betydning at Balchen var teolog og opptatt av kirkens betjening av de døve.

3 Conrad Svendsen – Norges første døveprest

Enkeltpersoners rolle og engasjement har vært helt nødvendig for utviklingen av arbeidet for døve i Norge. Privatpersoner har kommet på banen og satt fokus på grupper som av ulike årsaker har falt utenfor i samfunnet. Til nå har jeg trukket frem sentrale personer som Fru Rosing og Fredrik G. Balchen. Det var sistnevnte som introduserte Conrad Svendsen for døve og undervisningen av dem. Videre skal jeg derfor se på historien til Conrad Svendsen og hans vei mot å bli Norges første prest for døve og senere initiativtakeren bak Døvehjemmet på Nordstrand.

3.1 Bakgrunn

Conrad Svendsen (f.1862-1943) vokste opp i Ålesund som sønn av skipsfører, senere havnefogd og losoldermann, Johan Henrik Parrau Svendsen (1830–1910) og Margrethe Louise Vogt (1836–1920). Han hadde kontakt med vekkelsesmiljøet som sto særlig sterkt på Vestlandet. Man ventet en snarlig Jesu gjenkomst, og det gjaldt å forkynne Guds rike mens det ennå var tid.⁴⁰ Synlige trekk og kjennetegn ved vekkelsesbevegelsen var fokuset på syndserkjennelsen, Kristi forsoning og rettferdiggjørelsen ved tro. Synd og nåde sto i sentrum.⁴¹ Svendsens bakgrunn i dette miljøet la trolig grunnlaget for hans ønske og tanke om å bli misjonær. Han flyttet derfor til Kristiania for å studere teologi i 1881. I studietiden bodde han på det kristne Studentehjemmet i Hegdehausveien. Det var her hans vei mot å bli Norges første prest for døve startet i 1883.⁴² Da var han 21 år gammel. Daværende husfar på Studentehjemmet, pastor Kristian Martin Eckhoff (1850-1914), fikk en henvendelse fra døvelærer Fredrik Glad Balchen ved Døvstummeinstituttet i Kristiania. Han spurte om det fantes en passende kandidat på Studentehjemmet som kunne tenke seg å arbeide som lærer ved hans skole. Eckhoff foreslo Conrad Svendsen. Da Svendsen fikk høre om forslaget, svarte han kontant: «Nei, jeg skal ikke bli døvelærer. Jeg skal bli misjonær, jeg vet ingenting om

⁴⁰ Oftestad 2005:34

⁴¹ Oftestad 2005:33

⁴² http://snl.no/nbl_biografi/Conrad_Svendsen/utdypning 21 mars 2012

døvesaken, ja, jeg aner ikke engang hvordan en døv ser ut!»⁴³ Til tross for avvisningen oppsøkte han likevel Balchen for å vite mer om saken. Allerede etter få minutter ble han presentert for en klasse med døve. Dette må ha gjort inntrykk på unge Svendsen, for allerede i november 1883 begynte han som døvelærer hos Balchen.⁴⁴ Planen var å arbeide som døvelærer ved siden av teologistudiene. Det var vanlig praksis å ta seg arbeid ved siden av studiene, da man ikke hadde lånekasse som hjelp til å dekke utgiftene gjennom studietiden.

Arbeidet som døvelærer skulle vise seg å være tidkrevende. Men engasjementet for undervisning av døve var vakt. For å lære mer om arbeidet som døvelærer reiste han til utlandet for å studere døveundervisning. Fra 1884 ble han førstelærer ved Balchens skole. Her ble han frem til 1886, da han ble førstelærer hos Fru Rosings skole for døvstumme. Samme år giftet han seg med Frederikke Albertine Schieldrop (1863-1891). Etter få år døde Frederikke, hun etterlot seg mann og to barn. På fru Rosings skole praktiserte man talemotoden «renere» enn hos Balchen. Om dette var grunnen til endring av arbeidsplass vet man ikke, men det kan tenkes. De døve som var opplært før 1881, hadde lært seg tegnspråk. Svendsen fant det likevel viktig å lære seg tegnspråk slik at han også kunne kommunisere med de eldre døve.

Hans arbeid kom primært til å rettes mot de døve her i landet.⁴⁵

I 1892 giftet han seg igjen, denne gangen med Hanne Bonnevie som var datter av statsråd Jacob Aall Bonnevie (1838-1904). Hanne var selv døvelærer. Hvordan de to møttes vet vi lite om, men deres felles arbeid blant døve må ha ført til møte mellom de to. Giftemålet med Hanne, og kontakten Svendsen da fikk til politikken gjennom hennes far, kom til å bety mye for det videre arbeidet blant døve.

⁴³ Jor 1958:9

⁴⁴ Jor 1958:9

⁴⁵ Jor 1958:10

3.2 Prest på særskilte vilkår

Men kallet til å bli prest var ikke glemt. De døve i Kristiania hadde siden 1873 ukentlig kommet sammen til andaktsstund i lokalene til Balchens døveskole. Svendsen ble en del av dette arbeidet og holdt ofte andakter for de voksne døve på frivillig basis. Etter ønske fra de døves forening begynte han å holde andakt for de døve hver søndag mot betaling på 100 kr per år. «Gudstjenestene» var enkle, uten salmesang og kun med preken. I sammenheng med sitt arbeid som forkynner begynte også Conrad Svendsen å dra på hjemmebesøk til gamle og syke døve. Med støtte fra de døves forening, samt statlige midler, ble det mulig å ansette Conrad Svendsen som sjelesørger for de døve. Dette skjedde høsten 1889.⁴⁶

Parallelt med ønsket om flere gudstjenester kom også ønsket om egen prest. Til nå hadde de hatt enkle gudstjenester, mens oppgaver som nattverd, dåp, begravelser og vielser var overlatt til prester som ikke forsto de døve. Det var naturlig at man ønsket seg Conrad Svendsen i denne stillingen. For Svendsen selv kan det se ut til at tanken i begynnelsen var fremmed. Han så på seg selv som døvelærer og hans oppgave var å undervise de døve.⁴⁷ Det kan være flere årsaker til at Svendsen tilsynelatende ikke tenkte på seg selv som mulig prest for de døve. Muligens kunne det skyldes at tanken om egen prest for døve var revolusjonerende. Man hadde ikke tidligere hatt døveprest i Norge, dette var et pionertiltak. Et annet problem var at Svendsen ikke hadde fullført teologistudiene.

Da de døve fremmet ønsket om egen prest, benyttet Conrad Svendsen seg av sine kontakter. Hans venn Eckhoff tok kontakt med daværende kirkeminister Jakob Sverdrup. Behovet for en prest for de døve ble anerkjent, og man var villig til å gjøre alvor av saken om Svendsen selv var villig til å ta jobben. Biskop Essendorp (i Kristiania) hadde sagt seg villig til å godta ordinasjon om Svendsen søkte om det, på tross av manglende embetseksamen. Svendsen selv sa seg villig til å søke på stillingen, men bare om de døve stilte seg enstemmig bak dette. Uten dette fant han det ikke riktig å søke. Han skal også ha følt seg for ung til det ansvaret det ville

⁴⁶ Jor 1958:12

⁴⁷ Jor 1958:12

⁴⁸
innebære. Da styret ikke enstemmig gikk inn for ansettelse av Svendsen, gikk de døves forening i gang med en underskriftskampanje. I løpet av bare noen dager hadde over halvparten av foreningens medlemmer skrevet seg på listen.

Den 26. april 1893 ble han ordinert i Vår Frelzers kirke som prest for de døve i Kristiania. Dette gjorde Svendsen til Norges, og Nord-Europas, første døveprest. Likevel hadde Svendsens virkeområde sine begrensninger. Den kongelige resolusjon om ordinasjon gav ham kun tillatelse til å betjene døve som ellers ikke tilstrekkelig kunne betjenes av andre prester.⁴⁹ Han ble med andre ord ordinert på grunnlag av en dispensasjon.

Det var en historisk hendelse man var vitne til i denne sammenheng. Ikke bare fikk Norge sin første prest for døve, men han ble også ordinert uten å ha fullført embetseksamen. Dette vitner om et stort behov for en som kunne fylle rollen som prest for døve. Man fant løsningen i Conrad Svendsen, han kjente de døve og kunne kommunisere med dem.

Videre skal jeg se på hva som ble sagt i ordinasjonsritualet og hvilke løfter som gis i denne sammenheng. Jeg har gått tilbake og sett i alterboken for Den norske Kirke utgitt i 1893, som trolig var den utgaven som ble brukt under Svendsens ordinasjon. Jeg ønsket å se på dette for å finne ut hvilket løfte som ble gitt og om ordinasjonsløftene fikk konsekvenser for hans arbeid. Spesielt i forhold til hvor viktig det senere skulle bli for han å gi de døve konfirmasjonsundervisning. Når en person blir ordinert til prest, får man tildelt et embete. I Svendsens tid ble man ikke bare en kirkens tjener, men også en statens tjener. Den norske kirke var en statsstyrt kirke. Ordinerte prester var derfor samtidig også ansatt i staten og forpliktet til lydighet også overfor den. I følge grunnlovens paragraf to var foreldre som hadde døpt barna sine i statens kirke forpliktet til å gi dem en kristen oppdragelse, dette skulle staten hjelpe til med.⁵⁰

⁴⁸
Jor 1958:13

⁴⁹
Jor 1958:13-14

⁵⁰
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-17-2007-2008-/6/2.html?id=509459> 13. juni 2012

Da han ble ordinert ble Conrad Svendsen pålagt følgende:

At du forkynder Guds ord rent og ret, som det findes i de profetiske og apostoliske skrifter og læres i vor kirkes bekjendelse, at du forvalter de tvende høyværdige sakramenter efter Kristi egen indstiftelse, og at du trolig formaner dine tilhørere til en sand omvendelse og et hellig liv i kjærlighed til Gud og næsten, og at du ogsaa selv af hjerte lægger bind paa at leve efter Guds ord, saa du kan tjene Herren i sandhed som en ret hyrde for den Guds hjord, som er dig betroet.

Lover du meg for den alvidende Guds aasyn, at du med troskab vil fuldkomme alt dette af den naade, Gud selv vil give deg? ... Saa overgiver jeg dig nu i Faderens og Sønnens og den Helligeaands navn det hellige presteembede med magt og myndighed til som en ret Guds og Jesu Kristi tjener at forkynde Guds ord baade aabenbart og i løndom, at forvalte de høiværdige sakramenter efter Kristi indstiftelse, at binde synden paa de gjenstridige og løse den paa de bodfærdige og ellers at udføre alt, som hører til dette dit

51

hellige kald efter Guds ord og vor kirkes orden.

Da Svendsen ble ordinert til prest fikk han samtidig rett til å forette sakramentene. Dette betydde at de døve for første gang fikk ta del i en Gudstjeneste hvor de forsto hva som ble sagt. Siste setning i første avsnitt sier noe viktig om hvilken rolle Svendsen skulle ha som prest for de døve. Dem han var kalt til prest for var de døve, det var dem han skulle være hyrde for.

3.3 På reise fot

Svendsens virke som prest var i første omgang beregnet for de døve i Kristiania. Men i 1894, med støtte og godkjenning fra Kirke departementet, reiste han på sitt første «offisielle» besøk til døve rundt om i landet. På denne reisen kom han i kontakt med mange døve som gjennom et langt liv var blitt forsømt. Den plikt kirken hadde påtatt seg ved dåpen, var ikke blitt holdt. De døve hadde lite eller ingen forståelse av hvem Gud var og hva han hadde gjort for dem. Svendsen rapporterte til kirke departementet om sine reiser. I en av rapportene til

kirkedepartementet forteller Svendsen følgende:

«Det er ofte at jeg med tungt hjerte gikk bort fra disse samtaler, for det kom så ofte frem at det var et dypt savn av Guds ord og at det var stor trang til å ble hjulpet. Men den tid som stod til rådighet på hvert enkelt sted var liten, og jeg kunne jo ikke, som forholdene nå er, love å komme snart igjen. Et grunntrekk som stadig kom igjen var hva som hente meg etter min første preken. Jeg spurte om noen ville gå til alters. De 18 som var tilstede svarte omtrent med en munn: nei, vi er bange, vi har glemt å be, vi har glemt hva vi lærte på skolen, vær så snill å kom å lære oss. De ba meg med tårer om å snart komme

52
igjen.»

Etter denne reisen begynte man å forstå behovet for en prest som kunne reise rundt å besøke døde i hele landet. Saken kom opp i Stortinget og man vedtok ved kongelig resolusjon av 8. juni 1895 å ansette Svendsen som prest for Norges døde fra og med 1. juli samme år.⁵³ Som prest med landets døde som sin menighet startet Svendsen en intens reisevirksomhet for å besøke og kartlegge hvor mange døde som fantes. Mange av dem han møtte, hadde ikke hørt Guds ord siden konfirmasjonen, andre igjen hadde ikke hørt i det hele tatt. Man antok at på den tiden fantes det 1500 døde på landsbasis. 120 av disse bodde i Kristiania, mens 192 døde bodde i sogn hvor de hadde tilbud om gudstjeneste. Det vil da si at det var 1200 som enda ikke hadde fått mulighet til å delta på en gudstjeneste som var forståelig for dem.⁵⁴

Man ønsket å gjøre noe for de mange døde rundt om i landet som ikke hadde fått undervisning. På grunn av manglende kunnskap, var det mange som ikke hadde fått undervisning og blitt konfirmert. Mange av de gamle hadde lite eller intet språk. Man ville derfor teste om det virkelig lot seg gjøre å undervise de gamle forsømte døvstumme. På sine reiser møtte Svendsen mange skjebner som må ha gjort et uutslettelig inntrykk på ham. Ett av disse møtene kan ha vært det endelige støtet som førte til opprettelsen av hjemmet for døde på Nordstrand, og ga ham troen på at det var mulig å gi de døde opplæring og forståelse av en personlig tro.

52
Jor 1958:19

53
Jor 1958:20

54
Jor 1958:19

I 1896 mottok Svendsen et brev fra Nils Siri fra Næsseby i Finnmark. Nils skrev til Svendsen med ønske om å få bli konfirmert. Forespørselen til Nils berørte et ønske Svendsen selv hadde, nemlig å samle ikke-underviste døve for å gi dem kristendomsundervisning. Svendsen ville imøtekomme Nilsens ønske. Derfor søkte han kirkedepartementet om tillatelse til å tilbringe en måned i Finnmark for å undervise de døve der oppe. Sommeren 1897 reiste han nordover for å undervise Nils og et par andre døve. Nils hadde aldri fått noen form for undervisning, men han hadde utviklet en del tegn for å bli forstått av omgivelsene. Det var et krevende arbeid å undervise de ikke-underviste døve. Man kunne ikke benytte seg av håndalfabet eller munnnavlesning, kun det naturlige tegnspråk, noe som kunne by på misforståelser. Arbeidet var derfor tidkrevende, med krav om tålmodighet både fra lærer og elev. Svendsens oppgave i møte med Nils og de døve i Finnmark, var å gi dem en forståelse av at det fantes en Gud som hadde skapt dem, at det for dem var kommet en frelser, Jesus Kristus, og å gi dem en personlig tro.

Slik forteller Conrad Svendsen om sin aller første konfirmasjonsundervisning for døve:

«Jeg forsøkte å peke opp – da tenkte de at jeg ville si at det gikk noen på loftet over skolestuen. Så gikk vi ut på marken. Jeg tok opp et kornstrå som stod der. De gjorde straks tegn for en mann som sådde korn, og så vokste det. Jeg prøvde igjen å peke oppover for å få dem til å tenke på Gud, men de mente at jeg talte om solen og sa: sol, varm. Så prøvde jeg på mange andre måter å bringe deres tanker hen på Gud, men jeg kom ingen vei. Jeg måtte sende dem hjem den dagen. Om natten fikk jeg en ny tanke. Det var i prestegården hvor jeg bodde en stor hvit figur. Den tok jeg med til skolen neste dag. Vi talte om dem og de sa: en med skjegg sydpå laget. Ja, sa jeg. Så gikk vi ut på marken og jeg gjorde tegn for himmelhvelving og pekte opp og sa med tegn: Der oppe er en mann. Han gikk ned til jorden, han tok en haug med jord og aske og laget et legeme av jord, han bøyet seg over jordlegemet og blåste gjennom dets nese (1. Mos. 2,7), da ble jordlegemet forvandlet til et menneskelegemet og hjerte begynte å skjelve. «Å!» sa de begge i stor forundring. Så ba jeg dem om å blåse på gipsfiguren som jeg hadde tatt med til skolen, så også den kunne begynne å leve. Men de ristet begge på hodet: nei, det kan vi ikke. Så forsto de: den mann som bor i himmelen er sterkere enn oss alle.

Siden fortalte jeg dem om Jesus, hans liv og hans gjerning på jorden. Det var særlig Jesu kjærlighet og hellighet jeg ønsket å tegne for dem. Og de begynte å forstå at Jesus var kjærlig og ren. Men de begynte å forstå at det var noe som het synd, ulydighet mot Gud.

(...) De forsto at de hadde syndet mot Gud. De følte deg skyldige og de ble inderlig bedrøvet. Neste dag da de kom igjen, var liksom alt hos dem et eneste rop: hva skal vi gjøre? Er det noen hjelp for meg som har syndet mot Gud? Og da kunne jeg fortelle dem om hjelpen: jeg sa at Jesus som de hadde hørt om, han hadde før vært oppe i himmelen, han var Guds sønn. En dag hadde han begynt å bla i Guds bok. Han hadde sett at på første side at det mennesket hvis navn sto der, hadde syndet mange ganger. Og Jesus ble bedrøvet fordi han viste at den som hadde gjort det var ulykkelig og ville vedbli å være ulykkelig. Og Jesus hadde bladd i boken og sett synd, synd på alle sider, alle var ulykkelige, og Jesus ble mer og mer bedrøvet. Så fortalte jeg dem at Jesus hadde sett seg til å tenke på hvordan han kunne hjelpe menneskene. Og han hadde gått til sin far og sagt at han ville ta menneskenes synd som sin skyld og at han ville lide forat de skulle slippe å lide. Og så var Jesus kommet til jorden. Han hadde båret synden og skylden helt til han hang på korsets tre og døde der. Da var synden sonet, og Guds faderarmer var åpnet mot oss. Og nå var det et menneske som sa: det er sant, jeg har syndet mot Gud, og det talte til Gud om synden og ba ham om forlatelse, da ble dette menneskets side i boken slått opp, og alt det onde som sto der ble slettet ut med Jesu blod. Synden var tilgitt og Guds ansikt lyste mennesket i møte. Og hva gjorde så de døvstumme? Jo, de talte enfoldig til Gud om sin synd. De ba ham slette synden ut med Jesu blod. Og dere hjerter ble fylt med mektig glede. Så fikk Nils og hans kamerat lov til å gå til alters. Og så lykkelige

55

altergjester har jeg sjeldent sett.»

Denne historien forteller mye om hvordan Conrad Svendsen arbeidet i møte med de ikke-underviste døve. Han måtte gå etter «prøve-og-feile»-metoden. Det ble nok mange misforståelser før man kom frem til den egentlige meningen, men Svendsen ga ikke opp. Ved hjelp av peking og enkle tegn klarte han å gjøre seg forstått. Historien beviste at det var mulig å undervise de døve og lære dem om Gud slik at de forstod det. Svendsens vei til å etablere Døvehjemmet på Nordstrand startet her. Hans ønske om å bli misjonær ble en realitet, da han gjennom sitt virke som prest møtte dem som ikke hadde hørt evangeliet.

3.4 Et springbrett

På sine reiser møtte Conrad Svendsen mange av landets døve. Mange levde under dårlig forhold, de var ensomme, innesluttet og hadde lite kunnskap om Gud. Det var gjennom disse møtene ideen om et Hjem for gamle ikke-underviste døve vokste frem. Møtet med Nils Siri fra Finnmark avgjorde saken. Man måtte gjøre noe for de gamle døve. Dette ble springbrettet til det som etterhvert skulle bli et omfattende arbeid for forsømte døve i Norge og etableringen på Nordstrand. Veien mot etablering begynte i 1897 da Svendsen tok initiativ ovenfor Indremisjonsselskapet om med ønske om deres støtte til arbeidet. Med Indremisjonene i ryggen ble Hjemmet en realitet.

Svendsens ble Hjemmets første forstander. Men han var fortsatt prest for landets døve og kombinerte arbeidet på Hjemmet med reisevirksomhet. Gjennom sine reiser kom han i kontakt med døve rundt om i landet og ved flere anledninger var det han som skaffet mange av dem plass ved Hjemmet. Svendsen kone, Hanne Bonnevie, ble en viktig støttespiller i driften av Døvehjemmet og arbeidet utviklet seg til å bli en slags «familiebedrift». Deres sønn, Conrad Bonnevie-Svendsen (1898-1983) vokste opp på Hjemmet og ble tidlig engasjert i arbeidet for de døve. Han utdannet seg til prest og ble i 1921 ansatt som en slags assistent hjelpeprest for døve. I 1933 overtok han for fullt etter sin far.⁵⁶ Da Conrad Svendsen døde i 1943, hadde han nesten hele livet arbeidet blant de døve og talt deres sak.

Det går en direkte linje fra opprettelsen av forening for døve, ansettelse av egen døveprest og opprettelsen av Døvehjemmet. De tidligere tiltakene var med på å vise at det var et udekket behov for Hjemmet.

⁵⁶

[http://snl.no/.nbl/biografi/Conrad Bonnevie-Svendsen/utdypning](http://snl.no/.nbl/biografi/Conrad_Bonnevie-Svendsen/utdypning) 13. juni 2012

4 Hjemmet for døve – initiativ og utvikling

Conrad Svendsens engasjement for de døve førte til etableringen av Hjem for døve på Nordstrand.

Dette skjedde i samarbeid med Det norske Lutherske Indremisjonsselskap.⁵⁷ Det var ikke tilfeldig at det var nettopp Indremisjonsselskapet Svendsen henvendte seg til da han fikk ideen om å starte et hjem for forsømte døvstumme. Helt fra oppstarten hadde Indremisjonsforeningene drevet et utstrakt sosialt og diakonalt arbeid. I 1868 sto de bak opprettelsen av Diakonisseanstalten, og i 1890 Det norske diakonihjem for menn. Indremisjon var et tiltak der prester og lekfolk samarbeidet om å evangelisere ovenfor de som ennå var fremmed for en personlig kristendom.⁵⁸

Abnormskoleloven som ga døve rett til skolegang var trådt i kraft da tanken om å danne et Hjem for døve ble opprettet. Hvorfor så man da behov for en ny, privat skole for døve? Problemet med Abnormskoleloven var at den i hovedsak var forbeholdt barn mellom 7 og 14 år. En stor gruppe døve falt derfor utenfor denne lovgivningen. Hjemmet på Nordstrand skulle ta seg av de ikke-underviste eldre døvstumme. Man ville da dekke et behov som staten ikke tok seg av. Denne hendelsen er helt i tråd med den fremstillingen Anne Lise Seip gir av velferdstrekanten. Private aktører grep inn og tok opp arbeid som staten eller kommunen ikke tok seg av.

Men hva måtte til når private tok initiativ til å starte en institusjon som dette? Hvor kom den økonomiske støtten fra? Hvem var det som kom til Hjemmet og hvilket tilbud fikk de? Jeg vil også se på undervisningsopplegget; hva fikk man lære når man deltok på kursene og hvordan utviklet arbeidet seg? Avslutningsvis vil jeg se på utvidelse av arbeid og arbeidsfelt ved Hjemmet.

57

http://snl.no/Det_norske_lutherske_Indremisjonsselskap 19 mai 2012. Den Norske Lutherstiftelse ble etablert i 1868, men i 1891 ble Lutherstiftelsen omorganisert og kalt Det norske lutherske Indremissionsselskab.

58

Norseth 2007:182

4.1 Oppstart

Mot slutten av 1897 tok Conrad Svendsen kontakt med styret i Det norske Lutherske Indremisjonsselskap med spørsmål om de ville være villige til å påta seg ansvaret å ta vare på «de forsømte» døvstumme i landet. Han fortalte om sine erfaringer som omreisende prest for døve og om hvilket enormt behov det var for et slikt tiltak. Det fantes et stort antall «eldre døvstumme» som ikke hadde fått «undervisning», det vil si konfirmasjonsundervisning. Uten denne undervisningen ble man ikke regnet som en fullverdig borger med de rettighetene det medførte. Man var på sett og vis umyndiggjort. I tillegg ble man regnet som uvitende om sitt forhold til Gud og uten kjennskap til frelsen i Jesus Kristus.

Svendsen opplevde at mange av de døve han møtte på sine reiser gikk med frykt for døden og samvittighetsnød. Han så det derfor nødvendig å starte et hjem hvor de kunne få kjennskap til at det også for dem var kommet en frelser. På sine reiser hadde Conrad Svendsen nøye kartlagt hvor mange ikke-underviste døve man kunne regne med fantes. På den tiden var det rundt 1200 registrerte døve her til lands. Av dem var det i følge Svendsen 300 som aldri hadde fått noen form for undervisning. I en innberetning om sitt arbeid som prest for landets døve skriver Svendsen følgende:

«Det er en trist opplevelse å treffe disse mennesker. Jeg vet ikke hva som er verst, enten å treffe på disse som er blitt så sjelelig sløve at de ikke lenger føler sin egen ulykke, eller disse som går der bange for døden uten å kjenne til Guds kjærlighet og
59
med dette spørsmål på bunnen av sitt hjerte: Hva skal jeg gjøre for å bli salig?».

Nøden blant de døve var stor og mange fikk ikke den «sjelelige og åndelige pleie» som var nødvendig. I årsmeldingen fra Det norsk lutherske Indremisjonsselskap fra 1898 uttalte man seg om saken: «Blandt baade underviste og ikke underviste døvstumme fantes dem, der i lang tid havde levet under saadanne vilkaar, at de maate gaa tilgrunde, hvis de ikke kom under
60
stadig aandelig paavirkning i nye omgivelser.»

59

<http://www.signo.no/Om-Signo/Stiftelsen-Signo/Historie/> 18 april 2012

60

Årsmelding 1898 s. 17

Etter nøye overveielser og rådføring med sakkyndige fattet hovedstyre vedtak om å starte arbeid for de forsømte døvstumme. Arbeidsfeltet var stort og det var en gjerning som indremisjonsselskapet ønsket å påta seg:

Ut bringe evangeliet til *saadanne* døvstumme i vort eget land, som aldrig hadde faaet vide noget om Frelseren og at redde saadanne, som paa grund af sit legems mangel, eller
61
ved omgivelsenes fordømmelse, var sunket tilbage til aandelig sløvhed.

Man vedtok å gjøre noe for de døves håpløse situasjon. Man hadde sett nøye på saken og fått hjelp fra sakkyndige til vurdering av Hjemmet nødvendighet. Indremisjonen uttalte at de så på denne oppgaven som en kjærlighetsgjerning som de med glede ville påta seg.⁶² Uttrykket kjærlighetsgjerninger skriver seg tilbake til oldkirken og finnes så tidlig som hos Origines (185-254). På midten av 1800-tallet ble det tatt opp igjen og brukt om det forkynnende og diakonale arbeidet som indremisjonsforeningene satte i gang med. Arbeidet var privat og helt og fullt basert på frivillighet. Det sprang ut av den troendes kjærlighet til Jesus Kristus. Å tro på ham innebar også at man var kalt til å virke i kjærlighet. Man skulle etterfølge ham i hverdagslivet og øve nestekjærlighet. En kjærlighetsgjerning var uselvisk og frivillig å prioritere eller sette andres behov over sine egne. Kjærlighetens gjerninger var praktiske og konkrete. Til forskjell fra offentlig innsats, som var styrt av plikt og tvang, var indremisjonsforeningenes sosialomsorg basert på prinsippene om kjærlighet, barmhjertighet og frivillighet. Arbeidet ble tatt opp som følge av et ”kall”. Det vil si at man oppdaget en nød som kunne være både åndelig og materiell. Når en forening eller en organisasjon gikk sammen om et arbeid, monnet det. Når Indremisjonsselskapet bestemte seg for å påta seg arbeidet for døve var det uttrykk for et gudgitt kall til omsorg for en marginalisert gruppe i nød, åndelig og legemlig. Kjærlighetens gjerninger handlet om å vitne om Jesus Kristus med munn og hånd, i ord og gjerning – samtidig.⁶³

61

De døves blad 1898 januar s. 4

62

De døves blad 1898 januar s 4

63

Oftestad 2005:65

64

Nordseth 2007:182 og 219

I desember 1898, etter at Hjemmet var startet opp, vedtok Indremisjonsselskapets hovedstyre statutter for institusjonen.⁶⁵ De forteller hva man ønsket med Hjemmet. Oppropet som jeg kommer til å presentere i neste avsnitt, gjenspeiler statuttens 9 paragrafer. Dette vitner om at man allerede helt fra starten hadde klare tanker om Hjemmets målsetting, selv om det ikke formelt var nedskrevet.

Statuter for Hjemmet for Døve

§1

Hjemmet for døve, der er stiftet af Det norske lutherske indremissionsselskab, ved midler insamlede i dette øiemed, har til formaal dels midlertidig at optage ti undervisning døve, der ikke tidligere er undervist, eller som er forkomne og derfor tiltrænger yderligere religiøs veiledning, dels at yde ophold i længere tid for ældre hjælpeløse døve. For ophold, kost og undervisning, betales en godtgjørelse, der til enhver tid fastsættes af hjemmets bestyrelse.

§2

Den ved «Hjemmet» meddelte undervisning, skal tilsigte at meddele de der optagne døve en personlig opfatning og tilegnelse af kristendommen. Derhos skal de, saavidt dertil er anledning, veiledes og vænnes til beskæftigelse med haandarbeide, som passer for dem.

§3

Regler for kosthold og bespisning fastsættes af bestyrelsen.

§4

Hjemmets bestyrelse bestaar af 5 af Indremissionsselskabets hovedbestyrelse valgte medlemmer.

⁶⁵

De var vedtatt av styret for Hjemmet og oversendt til Indremisjonsselskapets hovedstyre for endelig godkjenning. Styreprotokoll 22. desember 1898

Bestyrelsen kan optage presten for de døve som medlem. Bestyrelse vælger af sin midte en formand og en sekretær. Bestyrelsens beslutninger fattes med stemmeflerhed. I tilfælde af lige stemmeantal gjør formandens stemme udslaget. Mindst en gang vaar og høst sammentræder bestyrelsen paa Noatun. Iøvrigt fastsætter bestyrelsen selv sin forretningsorden.

§5

Bestyrelsen har i overensstemmelse med nærværende statuter, at lede og føre tilsyn med hjemmets virksomhed. Hvert aar har den at afgive beretninger til Indremissionsselskabets hovedbestyrelse.

§6

Det nærmere tilsyn med hjemmet føres af bestyrelsens sekretær. Til at forestaa husholdningen og til at lede kvindernes arbeide, ansætter bestyrelsen en bestyrerinde.

§7

Hjemmet faar i Indremissionsselskabets regnskab sin egen konto, der tilskrives alle bidrag, som tilflyder selskabet for at fremme hjemmets øiemed.

§8

Finder bestyrelsen, at hjemmets virksomhed ikke længere er paakrævet, eller at den ikke bærer frugt, eller viser sig, at de til dets drift fornødne midler ikke kan tilveiebringes, kan efter bestyrelsens forslag hjemmet beslattes nedlagt af Indremissionsselskabet generalforsamling. I dette tilfælde tilfalder al hjemmets eiendom Indremissionsselskabet, der har at anvende midlerne paa bedste maade til fremme af forkomne døves vel.

§9

Efter at betænkning fra hjemmets bestyrelse er indhentet af Indremissionsselskabets hovedbest., kan forandring i disse statuter vedtages af Indremissionsselskabets generalforsamling. Dette gjælder dog ikke bestemmelser i sidste led §8.

Hjemmets formål og målgruppe kommer klart frem i § 1. Det er for døve som ikke tidligere har fått undervisning, men det omfatter også de som hadde blitt konfirmert. Mange av de sistnevnte hadde fått tilstrekkelig undervisning til å stå til konfirmasjon. Problemet var ofte at de på sine hjemsteder ikke hadde noen å prate med slik at lærdom og kunnskap kunne bli vedlikeholdt. De ble derfor ofte sløve og innesluttet. Det går frem at foruten undervisning ville man også forsøke å lære dem praktisk arbeid. Dette var et viktig tiltak i forhold til å gjøre dem til nyttige samfunnsborgere, og hjelp til selvhjelp. Gjennom denne kunnskapen ville det være mulig å skaffe dem arbeid. Praktisk sysselsetting krevde ikke fungerende hørsel, men det kan by på større utfordringer i forhold til opplæring. Her ville Hjemmet bli en viktig ressurs. §4 vitner om det nære samarbeidet man hadde med Indremisjonsselskapet. Styreprotokollene viser at man overholdt bestemmelsen om å avholde styremøte to ganger i året. Fortrinnsvis i mai/juni og i desember med noen unntak. § 6 forteller at kvinner, som i hvilken som helst annen husholdning, ble satt til å ta seg av det daglige stell. §8 var med å sikre at de midlene som var kommet inn i form av gaver og støtte til Hjemmet, ville tilfalle annet arbeid for døve om prosjektets skulle vise seg å være mislykket.

4.2 Oppropet – det første skritt

Man var nå blitt enige om å starte et tiltak for de forsømte døvstumme. Conrad Svendsen hadde Indremisjonsselskapet i ryggen, men for å skaffe finansiering var man avhengig av gaver og private bidrag. Man måtte derfor overbevise indremisjonsvennene rundt om i landet om behovet for et slikt tiltak. For å skape engasjement rundt arbeidet ble det derfor sendt ut et opprop i 14 000 eksemplarer for å informere om de døves situasjon og hvilke tanker man hadde i forhold til å hjelpe dem. Det har ikke vært mulig å finne et eksemplar av den originale teksten. Men i *De døves blad* fra januar 1898 står den på trykk. Her fortelles det at man har valgt å trykke skriveet i bladet da det kunne være av interesse for de døve rundt om i landet.⁶⁶ Med tanke på antall eksemplarer kan man anta at det ble trykket også en rekke andre steder. Jeg har valgt å ta med store deler av skriveet. Det som er utelatt er beretninger og fortellinger om Svendsens reiser, som jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven. Det er helt tydelig Svendsen selv som har ført det i pennen.

66

«De døves blad» januar 1898:2

«Der foregaar i vor tid et ivrigt arbeide rundt omkring i landene for at bringe de døvstumme Jesu Kristi evangelium. Man bygger skoler, hvor de døvstumme børn kan faa undervisning, man tager sig af de mange voksne som intet har lært, man reiser hjem for de gamle, hvor de paa sine sidste dage kan faa aandelig pleie, de saa vel trænger til, og som saamange af dem selv begjærer saa indtrængende. Paa de fleste steder er det staten, der i lighed med, hvad der nu finder sted hos os, har taget sig af de døvstumme børn og deres undervisning. Men æren for at have gaaet i spidsen med at bringe de mange vansundige og forsømte voksne døvstumme evangeliets lys tilkommer kristenfolket, og da i første række kristenfolket i England og Amerika. Thi her var det, at man tidligst fik øiet opladt for, at man, midt under sit arbeide for at bringe hedninger i fremmede land evangeliet, havde ladet en skare døvstumme i sit eget land vokse op som hedninger, uden noget kjendskab til Gud, uden kjendskab til den herre Jesus Kristus. Og da man havde faaet øiet opladt for denne nød, skyndte man sig at træde i hans fodspor, som først antog sig de døvstummes sag, og som gjorde, at døve hørte, og maalløse tale, og man udfoldede et ivrigt arbeide for at bringe dem budskabet om Guds kjærlighed. Dette arbeide har været fulgt af velsignelse, og det har fundet gjenklang i stedse videre kredse og ansporet til efterligning paa mange steder.

Hos os er de døvstummes lod i almindelighed lide kjendt. De fleste gaar nok ud fra, at der for dem er gjort, hvad gjøres kan. Men dette er desværre temmelig langt fra at være tilfældet. Thi ogsaa i vort land lever der døvstumme, som intet har lært, og som intet kjendskab har til den frelse, som Gud har beredt for alt folket, ogsaa for dem. Ogsaa hos os er der underviste døvstumme, som nu lever i vanskelighed, og mange gamle og svage, som ikke faar den aandelige pleie, de saavel trænger til. Vi har derfor følt det som vor pligt at lægge sagen frem for kristenfolket i vort land, forat de kan se, hvordan tilstanden i virkeligheden er. Thi det er vor tro, at de, som beder om Guds riges komme, ved at se den nød, som her er til stede, vil slutte sig til os i vort arbeide for, at Guds riges evangelium kan naa alle de døvstumme hos os, som endnu sidder i sorg og i mørke (...)

Av dette kan vi lese at arbeidet for døve i Norge var en del av en bred internasjonal strømning og utvikling. Her nevnes det at man har fått inspirasjon fra land som England og Amerika. Ideer og tiltak «reiste» på tvers av landegrensene. Statens rolle nevnes og innføringen av nytt lovverk; abnormskoleloven. Det er tydelig at man hilser statens initiativ velkommen. Man vektla også misjonens rolle. Det var gjennom misjon i fremmede land at man var blitt bevisst at det også innenfor ens egen landegrense fantes mennesker som ikke hadde «hørt»

evangeliet. Man tok utgangspunkt i Jesu eksempel og han omsorg for marginaliserte grupper.

Videre heter det:

Antallet af disse ikke-underviste døvstumme kan vistnok sættes til omkring 250. De yngste af dem er nogle og tyve aar, de ældste nogle og sytti. Grunden til, at de ældste ikke har faaet undervisning er vel nærmest den, at det i tidligere dage var vanskelig at faa dem paa skole; men for de yngres vedkommende maa grunden søges i, at forældre eller kommuner ikke har villet afse de nødvendige penge hertil og tildels vel ogsaa deri, at man har slaaet sig til ro med den tanke: «Gud som har skabt dem slig, vil nok tage dem til naade, selv om de ikke faar nogen undervisning.»

Oppropet reflekterer velferdstrekanten og vi ser at det private tok seg av det kommunene og staten ikke gjorde. Det kan virke som om man var klar over at det rundt omkring i kommunene fantes døvstumme som ikke hadde fått hjelp, men at man ikke visste hvordan man skulle, eller synes det var fåfengt å hjelpe dem. En vanlig motforestilling var at om Gud hadde skapt dem slik så ville han nok være nådig mot dem. Man hadde på sett og vis gitt opp å lære dem noe, ofte av mangel på kompetanse. Her får vi også inntrykk av at aldersspennet var stort blant dem som hadde behov for hjelp.

Nu er det som bekjendt blevet skoletvang for alle døvstumme, men de, som var over konfirmasjonsalderen, da loven traadte i kraft, har ikke faaet nyde godt af dens velsignelser. For disse er der hidtil intet gjort, naar undtages det lille, som jeg paa mine reiser har kunnet gjøre for en og anden. Men man vil have let for at forstaa, at et øiebliks samtale ikke er tilstrekkelig, naar talen er om at give saadanne mennesker noget at leve paa og noget at dø paa. Der maa en længere tid til. Man maa have anledning til at arbeide med dem og leve sammen med dem i stilhed. Men har man det, saa kan man ogsaa gjøre noget (...)

Det refereres til Abnormskoleloven og hvor viktig denne statlige lovgivningen var. Det sier ogsaa noe om hvilket syn man har på skolegang og mulighet til læring; det var en velsignelse. Svendsen pekte på hvor viktig det var med et tiltak for døve som falt utenfor lovgivningen. De trengte undervisning i rolige omgivelser, over tid slik at man kunne gi dem noe å leve på og noe å dø på. Her kommer kristendomssynet tydelig frem. Videre i sitatet reiser han spørsmålet om hvordan man kan oppnå dette:

Der er efter min erfaring neppe mere end en maade, at det kan ske paa. Man maa søge at reise et hjem for gamle døvstumme. Og i dette hjem maa man faa prøve at faa samle de ikke-underviste og de uvidemde til kurser, saaledes at man saavidt muligt begynder med de ældste. Ved siden deraf maa man efterhaanden skaffe plads for de gamle og skrøbelige, som sidder forladte og uforstaaede udover landet og skaffe dem den sjælepleie, som de

67

saalenge har maatte undvære.

Siste del av skrevet vitner om at Svendsen hadde klare tanker om hvordan man på best mulig måte kunne hjelpe de gamle og forsømte døve. Han hadde nå reist rundt i store deler av landet og tilegnet seg bred erfaring i å undervise døve. På grunnlag av sine reiser, og sine erfaringer med å undervise døve, regnes Svendsen som landets fremste ekspert på dette området. Hans erfaring og anbefalinger stod sterkt.

Styret besluttet i første rekke å etablere et hjem for gamle døve. Det var her man anså behovet som størst, siden dette var en gruppe som falt utenfor lovverket om rett til skolegang.

Det hastet å få i gang et arbeid for de gamle. Mange av dem Svendsen hadde møtt var over 70 år og i siste fase av livet. Det hastet derfor å få til et sted hvor de kunne komme og få undervisning og pleie. I første omgang var målet å nå ut til de eldste døvstumme for å gi dem pleie og undervisning. Samtidig hadde man allerede fra den første tiden et ønske om å nå ut til alle døve i landet som av ulike årsaker ikke hadde fått undervisning. Oppropet som ble sendt ut av Indremisjonsselskapet vitner om dette. Her skriver man at man ønsker å nå de gamle først, for deretter å ta seg av de som er yngre. I *De døves blad* utgitt i desember 1899 finnes det ytterligere belegg for dette. Der fortelles det at man har tatt i mot alle som har søkt det første året. Samtidig sier man at om det er flere søkere enn plasser, gjelder den regel at det er

68

de eldste som har førsterett. Siden man hadde de gamle som målgruppe, bærer oppropet tydelig preg av at det hastet med å sette i gang arbeidet. Man er redd at om man venter for

69

lenge, vil det være mange som ikke ville få tilbud om hjelp.

67

De døves blad januar 1898 s 2-4 no 1-2

68

De døves blad desember 1899 no 15-18 s. 65

69

De døves blad januar 1898 s. 5

Ikke alle var like positive til opprettelsen av Hjem for døve. Det ble derfor viktig å argumentere for dette arbeidet og dets legitimitet. Et viktig argument som ble brukt i prosessen for å starte et slikt tiltak, var dåpen. Dette var et naturlig utgangspunkt med tanke på at Indremisjonsselskapet var Hjemmets viktigste støttespiller. Indremisjonens formål var å være en praktisk sammenslutning og et frivillig arbeid i den norske kirke – en misjon blant de døpte.⁷⁰ Hvordan kunne det forsvares at man i menighetene ikke tok seg av de døpte døvstumme? Conrad Svendsen stiller og besvarer spørsmålet slik i *Fra Norges kirke i 1914*:

Er det forsvarlig i et kristent land, i kristne menigheter at la mennesker som er døpt i den treenige Guds navn, leve slik og dø slik? Og noget andet svar kunde ikke gies herpaa end dette: Dersom det gaar an at oplære saa gamle folk i den kristne tro, saa er det vor kristenpligt at gjøre

71
det.

Man refererte til den oppgaven som enhver kristen menighet hadde påtatt seg den gang foreldrene bar barnet til dåpen. Det kristne oppdrageransvaret var mange steder blitt forsømt fordi man ikke hadde kunnskapen eller muligheten til å undervise døve. Hjemmets oppgave ville derfor være å oppfylle menighetens plikt ovenfor de forsømte døve og forkynne dem evangeliet.⁷² Det er ikke før i 1902 vi støter på denne problematikken. I årsmeldingen for dette året tar Conrad Svendsen opp saken. En grunn kan være at man ikke tidligere har sett det nødvendig å komme med en slik begrunnelse, men i møte med motstand fra familier og menigheter, ser det som nødvendig. Man spiller derfor på det løftet man som menighet og faddere hadde gitt ved dåpen; å oppdra dem i den kristne forsakelse og tro. Dette fungerte som en motivasjon til å sende de gamle døve til Hjemmet på Nordstrand.

Mange har også tydelig ment at de døvstumme hadde så begrensede evner at de ikke ville få noe ut av undervisningen. Til dette tok man kraftig til motmæle og uttalte da at de som ikke

70
Oftestad 2005:37

71
Fra Norges kirker 1914 s. 300

72
«De døves blad» no 10. oktober 1902 s. 58

73
har kjennskap til døvstumme, er lite skikket til å bedømme deres evner. Pastor Conrad Svendsen skriver følgende om saken:

«Af dem som ikke kjender de døvstumme og deres forhold, gjøres der der adskillige indvendinger mod, at vi underviser dem. Naar vi skriver til menighederne eller til slegtningerne og beder om lov til at antage os deres gamle, svares der undertiden: Det kan ikke nytte; de er for gamle, og det er besværlig for de gamle at reise den lange vei.

Hvad skal der svares paa dette? Er de døvstumme for gamle til at faa vide, at de har en Frelser? Skulde det ikke være rigtigere at sige: Vi har i saamange aar ladet disse døvstumme leve i uvidenhed, ofte i angst og uro, nu vil vi skunde os og gjøre godt igjen, hvad vi har forbrudt mot dem. Vi vil bringe dem evangeliet, at de kan faa glæde over sit liv de dage, de har igjen her paa jorden, og glæde, naar døden kommer og siger dem, at de skal tages bort fra jorden. Skulde det ikke være vor Herre og frelsers vilje, at vi talte saa og handlede derefter?

Og om det end kan siges, at det er besværlig for en gammel døvstum at reise en dag eller to, er det da ikke meget værre for ham at skulle leve derhjemme i angst og ufred, et glædesløst liv, mange dage, kanskje aar med? Er det riktigt at tænke paa lidt besvær for legemet en dag eller to, og saa glemme, at sjælen har lidt og vil vedblive at lide kanskje aar efter aar? Aa, hvor ubarmhjertige man kan være med al sin barmhjertighed!

74
Skepsisen til de døves evner kommer tydeligst til syne i årsmelding fra 1902 og 1903. Likevel må en kunne anta at den var til stede allerede helt fra starten. Etter hvert som arbeidet ble mer kjent, kom kanskje skepsisen sterkere til uttrykk. Responsen på oppropet i 1898 var upåklagelig. Behovet for og appellen til innsats, fikk folk til å åpne lommeboken.

73

«De døves blad» no 22. mai-juni 1901 s.102

74

Årsmelding 1903:16

4.3 Respons

Oppropet vakte stor giverglede. I den første årsmeldingen omtales innsamlingen slik:

Det viste seg snart at man var gaaet den rette vei, naar man havde henvendt sig til kristenfolket i landet med de forsømte døvstummes sak. Det havde bare været nødvendigt at gjøre dem bekjendt med nøden, saa var de rede til at hjælpe. Gaver, smaa og store, strømmed inn, såd at man allerede efter tre maaneders forløp kunde begynne at

75

se sig om efter en passende eiendom.

Etter bare tre måneder hadde man fått inn så mye penger at man kunne gå i gang å se etter en eiendom. Man bestemte seg for å kjøpe Noatun ved Nordstrand. Prisen var 30 000 kr. Tomten var bebygget og hadde husrom nok til oppstart, men den var så stor at man hadde mulighet for utvidelse. Man hadde tidlig en tanke om å utvide virksomheten, noe som igjen vitner om at behovet for et slikt tiltak var stort.

Med et godt og etablert arbeid for døde, både i Bergen og Trondheim, var det naturlig å legge Hjemmet for døde til Kristiania. Det var her presten for døde, Conrad Svendsen, bodde. Han skulle være ansvarlig for å lede Hjemmet og ha ansvar for beboernes åndelige pleie. Videre mente man at om Hjemmet ble lagt til et annet sted i landet, ville man ikke kunne tilby like god pleie. Kommunikasjonsformen var det «naturlige tegnspråk» som få hadde kunnskap om, ettersom det var avskaffet i skolene. Svendsen derimot hadde god kjennskap til dette. Av disse grunner ble Kristiania det naturlige valg.

76

Et hjem for gamle, forsømte og ikke-underviste døde var nå blitt en realitet. Hjemmets første styre var: Doktor Heimbeck, som var formann, dampskipsekspektør Wittingthon, professor Sigurd Odland, pastor Gustav Jensen, direktør Jacob Aall Bonnevie og presten for de døde

77

Conrad Svendsen. Samtlige av styremedlemmene hadde sentrale posisjoner i kirke og samfunn. Direktør Jacob Aall Bonnevie var en av de fremste skolepolitikere i Norge de siste

75

Årsmelding 1898

76

De døves blad januar 1898:5

77

Årsmelding 1898:18

tiårene av 1800-tallet. Han arbeidet som skoledirektør i Trondheim, og hadde vært både

⁷⁸ statsråd og stortingsmann. Han var også far til Hanne Bonnevie, som ble gift med Conrad Svendsen. Sigurd Odland var professor i teologi ved Universitetet i Kristiania. Han var svært aktiv i Det norske lutherske Indremisjonsselskap og var selskapets formann fra 1891 til

⁷⁹ 1911. Dette var en kvalifisert gruppe mennesker; de hadde posisjoner og innflytelse og ga legitimitet til arbeidet. Med denne gruppen i spissen for arbeidet fikk man viktig og nødvendig kontakt med kirken, det kristelige organisasjonslivet med dets aktive lekfolk og det offentlige.

4.4 Kursvirksomhet

I oktober 1898 kunne man ønske de første kursdeltagerne velkommen. Konfirmasjonskursene gikk over en periode på ca. 3 1/2 måned. De første elevene var: Karen Sørensen fra Kristiansand, ca. 80 år, Kjertine Bækkedal fra Haugesund, 70 år, Halvor Stormoen fra nordre Odalen, 74 år, Nikoline Gundersen fra Tønsberg, 69 år, Maren Ødegaarden fra Fet, 60 år, Helene Nøstevold Gausdal, 51 år, Oline Kaarbø fra Lesja, 48 år, Anne Gjøsdaal fra Tinn, 46 år, og Ingebrigt Knudsen fra Bruvik ved Bergen, 31 år.⁸⁰

Som vi ser var Kursdeltagerne fra ulike deler av landet. Det fortelles lite i årsmeldingene om hvordan de første deltakerne kom til Hjemmet. Hadde de søkt eller var de blitt oppfordret til å komme? Det har ikke vært mulig å finne noe informasjon om dette, men i *De døves blad* utgitt i 1899 fortelles det at det er begynt å komme forespørsler om opptagelse av døve til

⁸¹ Hjemmet. Det forteller at Hjemmet hadde begynt å få et rykte på seg, og at informasjon om det ble spredd. Henvendelser i form av søknader begynte å komme. Antagelig fikk de fleste hjelp til å søke av familie eller menighet, siden de fleste verken kunne lese eller skrive. Utover dette må Conrad Svendsens nettverk ha spilt en viktig rolle i «rekrutteringen» til

⁷⁸

http://snl.no/nbl_biografi/Jacob_Bonnevie/utdypning 23. februar 2012

⁷⁹

http://snl.no/nbl_biografi/Sigurd_Odland/utdypning 22. mai 2012

⁸⁰

Årsmelding 1898:16-17

⁸¹

De døves blad 3-6 februar og mars 1899

Hjemmet. Han hadde brukt mye tid på å kartlegge hvor mange døve det fantes rundt om i landet og hadde gjennom dette stiftet mange bekjentskaper. En hendelse som vitner om dette, er en episode fra Svendsens mange reiser. På fattighuset i Bergen hadde han møtt Johannes Søreide. Han var en gammel døv mann, som blir beskrevet som «mistenksom» og «ufordragelig». Med Svendsens hjelp kom han til Hjemmet i 1899, der han fikk undervisning og ble konfirmert. Etter endt kurs ba han om å få bli boende. Med støtte fra fattigkassen i Bergen fikk han mulighet til å bli, og han ble på Hjemmet til han døde i 1902.⁸² Her ser vi at det offentlige trer inn og finansierer en beboers opphold gjennom den kommunale fattigkassen, også kaldt fattigvesenet. Fattigloven fra 1845 slo fast hvem som var i målgruppen for denne type hjelp. «Gjenstand for Understøttelse» gjaldt de personer som manglet det nødvendige til livsopphold og ikke var i stand til å skaffe seg det selv. De måtte heller ikke ha slektninger som var forpliktet til å hjelpe dem. Ny fattiglov kom i 1863, da valgte man å kategorisere de fattige i tre grupper. 1) Foreldreløse barn og sinnsyke, 2) Gamle, syke og vanføre, 3) Friske folk, som ble understøttet.⁸³ Johannes Søreide må ha hørt til i gruppe to, og han var ikke alene om å komme til Hjemmet ved hjelp av fattigkassen. Det finnes flere eksempler som vi videre skal se.

Alle deltagerne på det første kurset ble den 29. januar konfirmert i Nordstrands kapell. Etter endt kurs reise de fleste hjem, med unntak av kursets eldste deltager, Karen Sørensen. Hun ble igjen etter at hun inntrengende hadde bedt om det. De sies at hun hadde «et vanskelig sinn», og man var redd for at hun skulle miste det gode hun hadde lært om hun ble sendt hjem og måtte leve blant folk som ikke forsto henne. Det var altså meningen at kursdeltakerne skulle være der så lenge kurset varte for så å reise hjem. De var da forhåpentligvis konfirmert og ble regnet som fullverdige borgere med de rettighetene det innebar. At Karen ettertrykkelig ønsket å få bli og fikk det innvilget, sier noe om at man utøvde skjønn i de tilfellene man mente at deltageren hadde det best om han eller hun fikk bli. I Hjemmets statuetter § 1 stod det:

Hjemmet for døve (...) har til formål og dels, midlertidig at optage til undervisning døve, der ikke tidligere er undervist, eller som er forkomne og derfor tiltærnger yderligere

82

De døves blad oktober 1902 no. 10

83

<http://www.byarkivet.oslo.kommune.no/OBA/tobias/tobiasartikler/t4975.htm> 6. juni 2012

religiøs veiledning, dels at yde opphold i lengre tid i lengere tid for eldre hjelpeløse

84
døve.

Hjemmet utøvde en form for fleksibilitet i møte med de som kom. Dette forstår vi på grunnlag av historiene til Karen Sørensen og Johannes Søreide, og av hva som går frem i § 1.

Hjemmets oppgaver strakte seg utover konfirmasjonsundervisning. Det fortelles mange lignede historier i årsmeldingene, om eldre som kom til hjemmet og var så dårlig stilt at man har sett det som uforsvarlig å sende dem hjem.

Jeg har systematisk gått gjennom årsmeldingene, som ble utgitt av Indremisjonsselskapet for å lage en oversikt over hvor mange kurs som ble holdt, hvor mange som deltok, ble konfirmert og hvor mange som ble boende. Frem til 1913 ble det utgitt egne årsmeldinger, men fra 1914 og utover går man over til treårsberetninger. Jeg har derfor valgt å føre opplysningene inn i to ulike skjema. Årsmeldingene følger ikke en automatikk i hva som fortelles. Det er ikke alltid opplyst om hvor mange som deltok på kursene eller hvor mange som fullførte. De gangene dette ikke er opplyst settes det en X i kolonnen for å markere dette. Etter hvert blir også årsmeldingene og treårsberetningene kortere og mindre informative.

Årsmelding	Antall kurs	Deltagere	Konfirmerte	Beboere
1898 første kurs begynte i oktober 1898 avsluttet i januar 1899	1	8	8	En, foruten korttidsopphold, døve som trengte å komme seg bort litt.
1899	1	Sies ikke	Alle	1
1900	3	28	26	Tre eldre døvstumme, oppholdet dekket av fattigvesenet.
1901	2	14	Samtlige på første kurs. Andre kurs alle med unntak	X

			av to.	
1902	2	16	14. den ene var allerede konfirmert, den andre hadde mangelfull kunnskap.	7
1903	2	17	13 ble konfirmert, to var allerede konfirmert og to kunne ikke konfirmeres fordi de ikke klarte å følge undervisningen.	Sier ikke noe om antall, men det var flere som i kortere eller lengre perioder bodde på hjemmet. Utenom kursdeltakerne.
1904	2	17	Fem var allerede konfirmert, tre ble ikke konfirmert og to gikk videre på neste kurs.	4
1905	2	11	11	18, 11 av dem var arbeidsledige, man lykkes å skaffe fire av dem arbeid.
1906	X	X	X	X
1907	2	24	To. Noen var allerede konfirmerte og resten trengte mer undervisning.	21, 10 av dem fastboende.
1908	1 (Det andre kurset startet i november og ble avsluttet i 1909)	24	Fire, noen av allerede konfirmert, noen trengte mer undervisning.	20
1909	X	X	2	26 (flere en det var skikkelig plass til)
1910	X	X	X	30
1911	Sies bare at det er holdt kurs, men ikke hvor mange.	X	X	X
1912	X	X	X	30
1913	X	X	X	36

Tre-årsberetninger	Antall kurs	Deltagere	Konfirmere	Beboere
1914-1916	X	X	X	40
1917-1919	X	X	X	30-40
1920-1922	X	X	X	40

I snitt ble det avholdt ca. to konfirmasjonskurs i året. Antall beboere, enten faste eller på midlertidig opphold, økte jevnt i årenes løp. I 1909 hadde man 26 beboere, flere enn Hjemmet hadde kapasitet til. Man utvidet derfor Hjemmet i 1910, og fikk en ytterligere økning i beboertall. I årene mellom 1914 og frem til 1922 hadde man jevnt rundt 40 døve og døvblinde boende på Hjemmet. Ut fra skjemaet kan man også lese at man fra og med 1902 fikk kursdeltagere som allerede var konfirmert. Disse har mest sannsynlig blitt konfirmert på sitt hjemsted hvor det har vært en prest som har klart å gi dem undervisning. De hadde lært noen enkle ord, men ordforrådet var begrenset. Mange ble etter konfirmasjonen overlatt til seg selv, uten mulighet til videre lærdom. Etter år med isolasjon glemte mange det de hadde lært, noe som gjorde dem til målgruppe for Hjemmet.⁸⁵

Rekrutteringen av kursdeltakere foregikk på ulike vis, men familien til de døve spilte ofte en viktig rolle. Johan Bøe deltok på det andre kurset i 1901. I årsmeldingen fortelles hans historie; Han hadde slektninger i Amerika som hadde lest om hjemmet i et amerikansk blad:

«de tænkte straks paa den gamle farbror og skrev til Norge, at de maatte sende ham til hjemmet for døve. En af slegtningene i Valdres, som ikke før hadde vidst, at der kunde gjøres noget for saadanne gamle døve, kom ud på «hjemmet» for å tale om onkelen»⁸⁶

Da slektningen kom, var kurset allerede i gang, men han fikk beskjed om at hans onkel kunne komme med det samme. Begrunnelsen var: «Vi har ikke frimodighed til at negte ham plads nu; tænk om han døde, medens han gik og ventede». Johan Bøe kom da til Hjemmet. Han fulgte oppmerksomt med i undervisningen, men mens han var der ble han plutselig dårlig, og

85

De døves blad 1898 4. januar

86

Årsmelding 1901:19

man skjønnte at det gikk mot slutten. Mens han lå på dødsleiet, fortalte de ham om Guds kjærlighet. Den gamle responderte med å rugge på hodet. Årsmeldingen forteller at man sa følgende til han:

«Snart skal du dø; men du skal ikke være i graven; du skal gaa op til Gud i himlen; du skal bo i fred og glæde. Da vinkede han igjen med glæde og forstaaelse; hans frygt for døden var svundet; han gik bort i fred».

87

4.5 Undervisning

Allerede helt fra starten av hadde man gjort seg tanker om hvordan undervisningen burde foregå. Som vi har sett, var det to etablerte tradisjoner for hvordan man skulle lære døve å kommunisere. Den ene var den orale metode, den andre tegnspråk. Balchen og Rosing hadde stort sett benyttet seg av den orale metode, noe Conrad Svendsen også var kjent med ettersom han hadde arbeidet for dem begge. Svendsen hadde også tilegnet seg bred erfaring i møte med ikke-underviste døvstumme som omreisende prest for de døve. Da tanken om å starte et hjem for de døve for alvor skulle iverksettes, kom han med en del tanker om hvordan man på best måte kunne undervise de gamle døve. I oppropet som ble sendt ut i 1898, uttalte han seg om saken. I hans tidligere møter med gamle døve, og i undervisning av dem, hadde han benyttet seg av det han omtaler som det *naturlige tegnspråk*, noe han kaller «*de døves morsmål*». Grunnen til at han ikke forsøkte å lære dem håndalfabet eller den orale metode, var at det ville ta år å lære dem det. Siden de fleste ikke-underviste døve var gamle, antok han at man ikke hadde den tiden til rådighet. Svendsen mente derfor at det var mest tjenlig å undervise dem med utgangspunkt i den kommunikasjonskunnskapen de døve allerede satt inne med. Svendsen sier: «Maalet maatte være, ved hjelp af det naturlige tegnsprog at bibringe dem de vigtigste af kristendommens sandheder».

88

De fleste som var kommet til Hjemmet, hadde allerede utviklet en slags form for tegnspråk. Og ved hjelp av dette forsøkte man å utvikle språket videre og samtidig gi dem større

87

Årsmelding 1901:20

88

De døves blad 1898:3-4

forståelse. Det ble også viktig å bli enige om at et gitt tegn er det samme, slik at man lettere kan forstå hverandre. Den teknikken som ble brukt, kan sammenlignes med miming hvor man ved hjelp av håndbevegelser forsøker å avbilde forskjellige gjenstander og bevegelser (følelser). I tillegg benyttet man bibelske bilder og lysbilder.⁸⁹ Når man i undervisningen gjennomgikk en fortelling, fikk hver av deltakerne utdelt et bilde som beskrev den. Disse bildene ble limt inn i en bok, som de kunne ta med hjem og benytte som bibel.⁹⁰ Det ble lagt vekt på visuell læring.

De fleste av dem som kom til Hjemmet, hadde ikke fått noen form for undervisning og hadde ingen tanker eller begrep om at det fantes en Gud som hadde skapt dem. De hadde heller ikke kjennskap til at de var syndige ovenfor Gud og at det fantes frelse. I første omgang var det derfor viktig å gi dem et begrep om Gud, hans makt og hans kjærlighet. I tillegg kom fortellingen om Jesu liv, hans undergjerninger og hans medlidenhet med alle som har det vanskelig. Deretter gikk man over til å undervise om synd og den enkeltes synd ovenfor Gud. Dette skal ikke ha gjort særlig inntrykk på deltakerne, helt til man begynte å undervise om at alt vi gjør, blir skrevet i Guds bok i himmelen. Da begynte spørsmålene å komme; hvordan kunne de få hjelp mot synden og komme seg ut av den? Da gikk man tilbake til fortellingen om Jesus og hva han gjorde for dem som omvendte seg. Dette skapte glede.⁹¹ Hjemmets første årsmelding forteller hva man gjennomgikk i konfirmasjonsundervisningen. Luthers lille katekisme er helt tydelig et forbilde. Man tok først for seg skapelsen, syndefallet, og Jesu liv og gjerninger. Deretter gikk man gjennom første, andre og tredje trosartikkel, de to sakramentene, dåp og nattverd, og de ti bud. Dette var det man i hovedsak ønsket å formidle til kursdeltageren, men det fortelles også at det ikke var alle som klarte å tilegne seg alt dette, fordi de var blitt så «sløve» og gamle at det nær sagt var umulig. I hovedsak ble det da viktig å lære dem det mest sentrale; at Jesus døde for våre synder, at han oppstod og lever for at vi skal leve.⁹²

89

Årsmelding 1899

90

Årsmelding 1902:20

91

Årsmelding 1899

92

De døves blad 1901:102 no 22. mai-juni

Undervisningen og hva som ble formidlet, bar tydelig preg av Svendsens bakgrunn fra vekkelsesmiljøet på Vestlandet og samarbeidet med Indremisjonen. Tanken om en snarlig Jesu gjenkomst sto sterkt. Det hastet derfor å fortelle de gamle døve om frelsen i evangeliet.

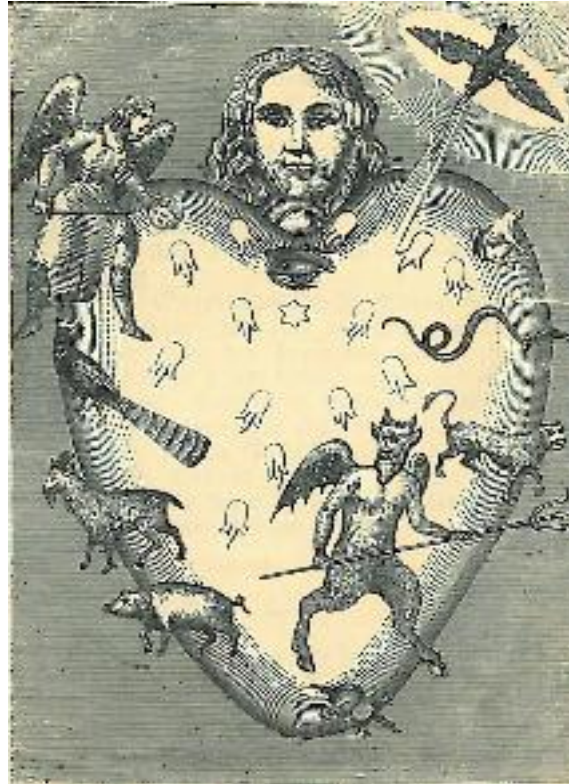
Når man leser årsmeldingene fra Hjemmets første tid, er det få forandringer i undervisningsopplegg. Men i årsmeldingen fra 1902 møter vi på noe nytt. Da tas boken *Menneskers hjerters speil* i bruk i undervisningen. Boken fremstiller 10 bilder av menneskers hjerter i omvendt og uomvendt tilstand. Etter hvert bilde følger en forklaring om hva man ser på bildene og hva det skal symbolisere.⁹³ Boken var velkjent som oppbyggelseslitteratur, og har en klar vekkelsesprofil. Jeg har lyktes å finne et eksemplar av boken, utgitt i 1886. Jeg har valgt å ta med alle bildene fra boken til illustrasjon. Fordi den var illustrert, må boken ha kommet godt med i undervisningen fordi man som oftest ikke lyktes i å lære de gamle døve å lese. Bilder og illustrasjoner ble derfor viktig læremateriell.

Første billede:

«Et menneskets indvortes, som tjener synden og lader djævelen herske».

Andre bilde:

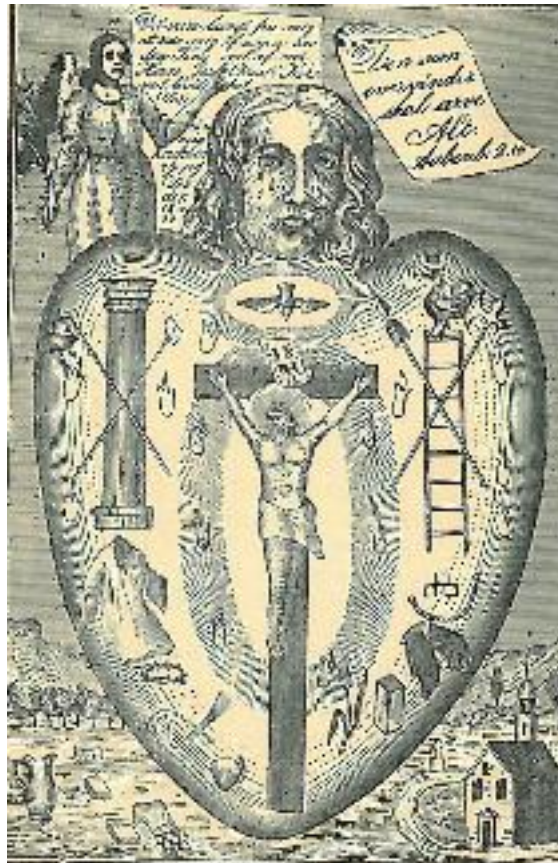
«Bilde av en syndes indvortes, som gjør bod og begynner at fly synden».

Tredje billede:

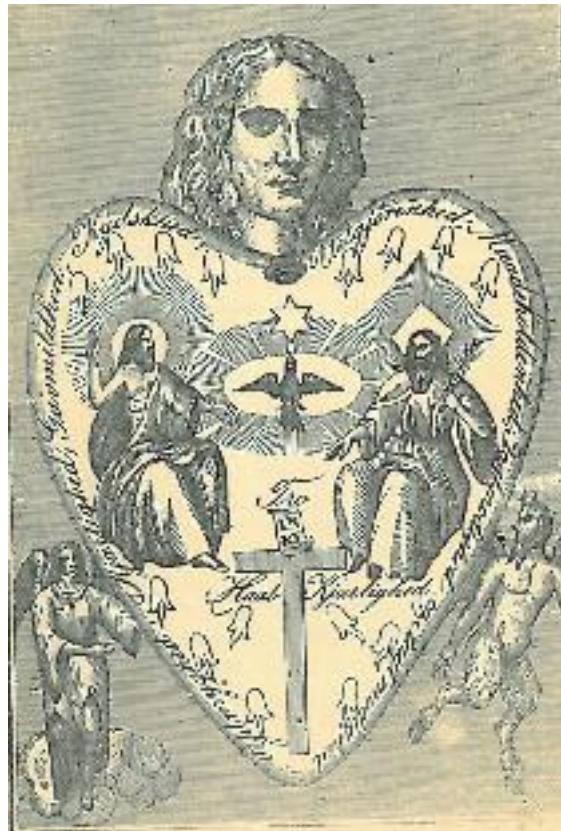
«Den indvortes tilstand af en synder, som tror paa Kristus og hans evangelium og bliver opsyldt af den helligaand».

Fjerde billede:

«Billedet af den indvortes tilstand hos et menneske, der ved Kristi fortjeneste er forsonet med Gud og intet andet ved end Jesus Kristus, den korsfæstede».

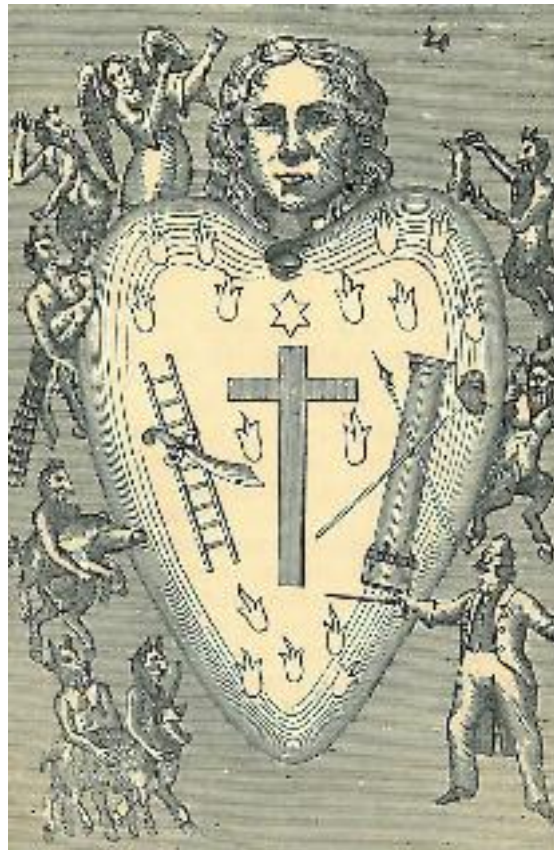
Femte bilde:

«Den Gudfryktiges indre, hans hjerte den levende Guds tempel, en bolig for den hellige treenighed».

Hjerte er her et bilde på menneskets indre menn

Sjette bilde:

«Et menneskets hjertetilstand, hvis iver kjølnes, og som igjen faar verden kjær».

Syvende bilde:

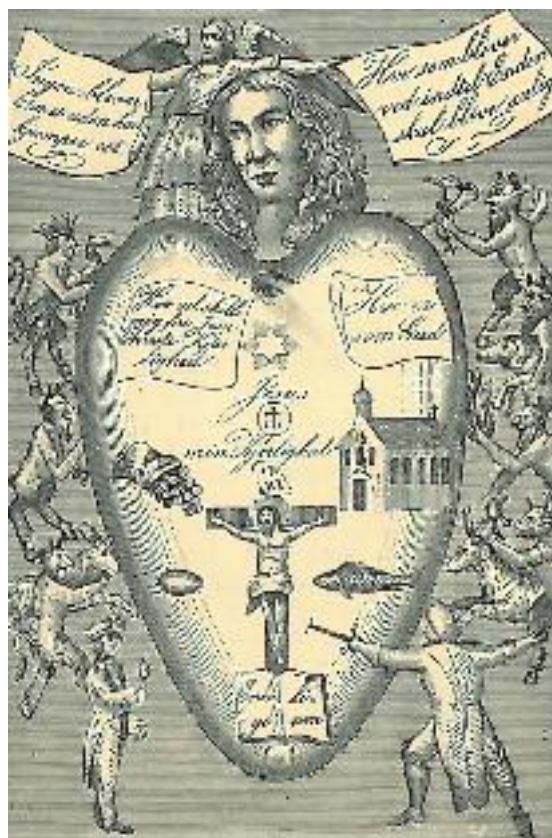
«Et menneskes hjertetilstand, som efter sin omvendelse igjen synder og fri villie og lader synden og satan herje i sig».

Åttende bilde:

«Den ugudeliges død og syndens løn».

Niende billede:

«Den invortes tilstand hos en kristen, som vedbliver i kamp med synden og i gudfrygtigheds øvelse indtil enden».

Tienden bilde:

94

«Den frommes og retfærdiges død».

I bokens femte illustrasjon ser vi et bilde av menneskets hjerte hvor djevelen har tatt bolig. Han er omringet av syv dyr som representerer de syv dødssyndene. Boken forklarer så veien mot å få et «rent» hjerte hvor Gud tar bolig, slik det går frem av det femte bildet. Videre ser vi i det tiende bildet den omvendte på dødsleiet, som har Gud i sitt hjerte. De fleste som fikk denne undervisningen på Hjemmet var gamle, de visste de snart skulle dø, og man var opptatt av å fortelle dem om Jesus slik at de ikke skulle gå døden i møte uten kjennskap til Jesus.

94

Alle de ti bildene er hentet fra boken *Menneskets hjerters speil*.

Boken *Menneskets hjerters speil* må man kunne anta var et nyttig redskap når man skulle fortelle om Jesus. Men boken, med dens bilder og beskrivelser, kan også ha virket skremmende. Som vi har sett tidligere, var det først da man begynte å undervise de døve om synd og at alle deres gjerninger ble skrevet ned i Gud bok, at reaksjonene begynte å komme. De hadde altså dannet seg et begrep om hva som var godt og hva som var ondt. Nå ble de stilt ovenfor det faktum at det var noen som så deres synder. De ble da redde og ønsket å vite hvordan de kunne bli frelst. Frelsen ble forkynt til dem og det ga dem trøst, i følge årsmeldingene. De er skrevet av andre. Hva de døve selv følte og tenkte, vet vi lite om, siden vi ikke har noe de selv har skrevet. I tillegg til å beskrive den frelstes død, forteller boken også om den ufrelstes død; En beskrivelse som utvilsomt kunne virke skremmende. Svendsen forteller selv om en opplevelse han hadde i møte med en «gammel pike». Denne brukte han for å vise den redselen mange av de gamle gikk med i forhold til døden. Da hun møtte pastoren fortalte hun at hun var gammel og snart skulle dø. Dette var hun redd for. Da hennes mor døde, ble hun lagt i jorden, og hun var redd det samme skulle skje med henne. Ingen hadde kunnet forklare for henne hva som skjer når man dør. Svendsen forteller så om hvor glad hun ble, da han fortalte om Jesus og at man kommer til himmelen når man dør. Dette er bare en blant mange hendelser som forteller hvordan deltagerne opplevde å lære om hva Jesus hadde gjort for dem. Det som i følge Svendsen gjorde størst inntrykk på kursdeltagerne var: «Gud saa alle vore gjerninger, og at vor synd blev opskrevet i himlen, og paa den andre side, at Jesu Kristi blod kunde udslette al synd»⁹⁵

Hvordan man underviste og rekkefølgen i tema sier noe om hvordan man så på og tenkte om dem som kom til Hjemmet. Å vise dem Guds kjærlighet var det første man lærte dem, at de var elsket på tross av sin funksjonshemming og at det også for dem fantes en frelser. Mange hadde levd et helt liv i isolasjon og med manglende omsorg. Å bli møtt med kjærlighet og av mennesker som ønsket å kommunisere med dem, må ha gjort større inntrykk enn vi kan fatte.

Det var ikke alle som klarte å tilegne seg all denne kunnskapen. Man la da vekt på å forsøke å lære dem det mest sentrale. At Jesus døde for våre synder, sto opp fra de døde og lever for at vi skal få evig liv. Det kan ikke ha vært bare enkelt å formidle evangeliet til disse ikke-underviste døvstumme. Noen hadde store problemer med å lære seg det mest grunnleggende. I tabellen over kan en lese at det ikke var alle av kursdeltagere som ble konfirmert. Dette

95

Årsmelding 1898:18

vitner om at man krevde et visst minimum av kunnskap, men man ønsket å strekke seg langt for å få de aller fleste gjennom kurset. Om man ikke klarte å lære dem noe på det første kurset, var det mange som ble med videre til det neste. Man lyktes stort sett med de fleste gjennom systematisk og tålmodig arbeid.

4.6 Livet ved institusjonen

Det var ikke bare undervisning i kristendom som opptok tiden på Hjemmet. Beboerne ble også sysselsatt med praktisk arbeid; mennene med børstebinderi og kurvfletting, og på sommeren med arbeid i hagen eller på eiendommen. Kvinnene hjalp til med husarbeid samt spinning, veving, knyttarbeid og strikking. Man laget også dørmatter som ble solgt. På den måten bidro beboerne til Hjemmets økonomi. Tiltak som arbeid og sysselsetting var i tråd med statuttene, som sier at man foruten undervisning i kristendom også skulle forsøke å lære de døve et håndverk. Dette var viktig i forhold til tanken om hva det var å være en nyttig samfunnsborger.

En annen viktig funksjon ved Hjemmet var å kunne tilby døve å komme seg bort fra bylivet for å få tilsyn og pleie. Hjemmet lå den gang langt ut på landet, omtrent en times reise fra Kristiania, og ble et sted for åndelig påfyll, fred og ro. De fleste som kom var fra Kristiania.⁹⁶

Hjemmet ble et viktig sted for mange døve og de viste stor takknemlighet for den hjelpen de hadde fått. I 1899 mottok Hjemmet et brev fra familien til Nicoline Gundersen, hun var deltager ved det første kurset. Brevet vitner om takknemlighet også fra de pårørendes side. De skriver som følger:

«Jeg vil ikke undlade at melde pastoren, at Nicoline Gundersen døde i troen paa sin frelser søndag morgen d.14 mai af hjertelammelse. Hun beholdt bevidstheden til det siste. Hendes tegn var at faa komme op til den korsfæstede frelser. Hun flere gange drømt om, at Jesus kom ned til hende. Jeg er hjertelig taknemlig for hendes gode lærdom, som var

⁹⁶

Årsmelding 1898:18

hende til stor trøst i hendes siste tid»

Styreprotokollene og årsmeldingene kan fortelle oss mye om livet ved institusjonen i de første tiårene. Det fortelles stolt om fremgang og vekst i arbeidet, årsmeldingen fra 1902 starter slik: «Vi tør vel uten overdrivelse si, at arbeidet blandt de forsømte døve er blevet som et kælebarn for os». ⁹⁸ Årsmeldingene vitner om en enorm optimisme og evne til å se det positive i det enkelte menneske og de enkelte situasjoner som preget Hjemmet.

Men hvordan drev man Hjemmet, og hvordan var det daglige livet der? Jeg vil nå se på ansettelse, husholdning og drift av stedet.

Hjemmets første komite har jeg allerede presentert; det var en gruppe med fremtredende menn som hadde et bredt nettverk, noe som gav arbeidet legitimitet og gode muligheter for å lykkes. Det forekom noen endringer i styret de første årene. Doktor Heimbeck forble komiteens styreformann frem til han døde i 1910. Han var en viktig støttespiller for Hjemmet og hadde vært viktig i prosessen med å fremlegge saken for Indremisjonsselskapet. Etter Heimbecks død ⁹⁹ valgte man sogneprest Sverdrup som ny formann. Han overtok i 1911 som formann i Indremisjonsselskapet etter professor Odland. I 1905 ble frk. Hermana Bergh valgt inn som medlem av styret, hun blir det første kvinnelige styremedlem. ¹⁰⁰ Dette vitner om en kjønnsprofil som var helt i tråd med samtiden. Kjønnsfordelingen i styret var viktig fordi man hadde en tanke om at kvinner skulle lede kvinner, og menn lede menn. Bakgrunnen for dette var tanken om at man var sitt kjønns beste forbilde.

Styrets oppgave var i følge § 5 å lede og føre tilsyn ved Hjemmet. Ansettelsesforhold var en av deres oppgaver. På komiteens andre møte, 12. mai 1898, ble det bestemt at man skulle utlyse stillingen som husbestyrerinne ved Hjemmet. Lønnen skulle være 400 kr i året, og arbeidsoppgavene var å ha ansvar for husholdningen, samt å lede de kvinnelige døve ved

97

Årsmelding 1899:24

98

Årsmelding 1902

99

Styreprotokoll 5. desember 1910

100

Styreprotokoll 30. mai 1905

101 hjemmet. Igjen finner vi tanken om at kvinner skal lede kvinner. Det kom inn seks søknader til stillingen. Man ble enige om at det var formannen og sekretæren som skulle stå for ansettelsen. Man bestemte seg så for å ansette frk. Sommerschild fra og med 1. september, slik at hun fikk bli kjent med sine arbeidsoppgaver før elevene kom i oktober.¹⁰² Hvor lenge hun ble på hjemmet sies ikke, men det ble ansett en ny husbestyrerinne, frk. Josefa Niger, i 1899, så man kan anta at hun bare ble det ene året. Etter fem år ved Hjemmet fratrådte frk. Niger sin stilling for å gifte seg. Man ansatte da Marie Skarseth.¹⁰³ Da frk. Skarseth sluttet i 1905, var det fru Svendsen som overtok. Dette var en midlertidig løsning; man var i kontakt med Diakonisseanstalten for å få en diakonisse til å overta husbestyrerinneposten.¹⁰⁴ Diakonissene hadde viet sitt liv i tjeneste for andre og hadde en særlig kompetanse i forhold til sykepleie og «sjelepleie», det vil si sjelesorg. Hjemmet var et sted hvor man fikk kjenne sykdom og død tett på kroppen. De fleste som kom var gamle, mange var syke og trengte pleie også utover det åndelige. I tillegg var det mange som hadde tilleggs lidelser som blindhet, epilepsi, åndsvakhet, santveisdans (ufrivillige rykninger) og begynnende sinnssykdom.¹⁰⁵ Krav om sykepleiefaglig kompetanse og tett oppfølging økte. Det lot likevel vente på seg å ansette en diakonisse, da Diakonisseanstalten ikke hadde en passende kandidat å avse. Fru Amalie Heidenrich ble derfor forespurt jobben og takket ja.¹⁰⁶ Hun ble en viktig ressurs for Hjemmet. Det ble et stort tap da hun etter et kort sykeleie døde i 1909. Fru Svendsen påtok seg hennes arbeid mens hun var syk. Det kan virke som om dette var vanlig praksis. Fru Svendsen virket flere ganger som husbestyrerinne, ofte i overgangsperioder. Våren 1909 ble enkefru Marie Bjørnstad ansatt som husmor, hun var selv døv. Så i 1913 ble den første diakonissen ansatt ved hjemmet, Sofie Bjervik.¹⁰⁷ Året etter overtok diakonisse

101 Styreprotokoll 12. mai 1898

102 Styreprotokoll 18. juli 1898

103 Styreprotokoll 31. november 1904

104 Styreprotokoll 21. desember 1905

105 Årsmelding 1909

106 Styreprotokoll 21. desember 1905

107 Styreprotokoll 1913

108
Augusta Marconini. Husbestyrerinneposten må ha vært krevende. Det var stadig utskiftning. Enten gikk man av på grunn av sykdom eller inngåelse av ekteskap. Man kunne ikke fungere som husbestyrerinne om man var gift, dette med unntak av fru Svendsen. Man så på kvinnen som mannens medhjelp. Det var derfor naturlig at fru Svendsen hjalp til i sin manns arbeid når det var behov for det. Styreprotokollen forteller at man bevilget fru Svendsen penger for det ekstra arbeidet hun påtok seg under disse periodene.

I tillegg til en husbestyrerinne ansatte man også en husfar ved Hjemmet. I 1899 ble cand. theol. Olaf Thormodsæter ansatt som husfar med en årslønn på 400 kr. Det er verdt å merke seg at lønnen var den samme for husbestyrerinnen som for husfaren. Thormodsæter var selv tunghørt, og ble en viktig støttespiller for Hjemmet. Han skulle fungere som Svendsens medhjelper, og han ble ansvarlig for å holde kontakt med prester og andre som hadde kjennskap til døve som gjerne ville komme til Hjemmet. Han reiste også selv rundt for å oppsøke dem. Pastor Thormodsæter ble på Hjemmet frem til desember 1909, da gikk han over til å bli hjelpeprest for de døve. Pastor Fredrik Müller ble ansatt som ny husfar. Han ble på Hjemmet fra 1909 til 1911. Husfarposten ble deretter overtatt av cand. theol Sandholt. Husfarstillingen ser ut til å ha vært mer stabil sammenlignet med husbestyrerinneposten. Det kan være mange grunner til dette, men det er mest nærliggende å tro at det skyldes, som tidligere nevnt, at kvinnene måtte slutte om de inngikk ekteskap.

108
Styreprotokoll 1916

109
Styreprotokoll 1916

110
Dehli og Vadseth 1998:12

111
Styreprotokoll 30. desember 1909

112
Styreprotokoll 30. juni 1909

113
Rudvin 1970:158

114
Indremisjonsselskapets historie bind, II s. 156-164. Finner man informasjon om Fredrik Müller. Han var av presteslekt og vokste opp i Ålesund. Han studerte teologi ved Universitetet i Oslo og avla embetseksamen i 1902. Han arbeidet som prest og sogneprest. I 1916 fikk kallet fra Indremisjonen om å bli hovedlærer ved «Indremisjonsselskapets Bibelskole». Gjennom dette arbeidet kom han i kontakt med Wisløff og Hallesby som arbeidet med skolen. Disse tre kom til å spille en sentral rolle i Indremisjonen og som representanter for Bibelskolen. Müller var som vi forstå sentral i Indremisjonens arbeid.

115
Tre-årsberetning 1917-1919

I følge statuttene skulle tilsyn ved Hjemmet føres av sekretæren. De første årene var det Pastor Svendsen som hadde denne rollen.¹¹⁶ Men i 1901 meddelte han styret om at han ikke lenger kunne fungere som sekretær, fordi Kirkedepartementet hadde motforestillinger. Hva dette var, sies ikke, men man ble enige om at fru Svendsen på styrets vegne skulle føre oppsyn med Hjemmet, og at regnskap skulle overføres til en kasserer.¹¹⁷ Det sies videre lite om hva dette gikk ut på.

Hjemmet for døve ble i tillegg til å være en undervisningsinstitusjon også et sted som tok imot døve som av ulike årsaker trengte hjelp. Styreprotokollene og årsmeldingen forteller mange historier om døve som kom til Hjemmet med ulike behov. Blant annet bodde det i en periode i 1903 to arbeidsledige gutter på Hjemmet, de ble satt til å flette matter for salg. På den måten bidro de til å skaffe inntekt til Hjemmet. Det fortelles også om en gammel døv mann som kom til Hjemmet fra Ålesund, som hadde mistet alt han eide i bybrannen.¹¹⁸ Det var pastor Svendsen som ordnet det slik. Dette vitner om en bred kontakt med de døve rundt om i hele landet. Man så den enkeltes behov og forsøkte å hjelpe deretter. I årsmelding fra 1902 sies det at tre døve tjenestepiker bodde på Hjemmet, i tillegg til fire yngre arbeidsledige døvstumme, og tre døvstumme på fattigvesenets regning. Også en gutt og ei jente på ca. 15-16 år var kommet til Hjemmet fordi presten på deres hjemsted ikke kunne konfirmere dem.¹¹⁹

Det er mye man kan lese ut av bestemmelsene som ble gjort og nedskrevet i styreprotokollene. Blant annet blir regler for bespisning ved Hjemmet fremlagt og godkjent på møtet som ble holdt den 22/12 1898, hvor alle medlemmene av komiteen var tilstede. Menyen forteller også mye om dagsrytmen ved Døvehjemmet.

116

Styreprotokollen statuetter § 6

117

Styreprotokollen 29. mai 1901

118

Styreprotokollen 26. november 1903

119

Årsmelding 1902:20

Frokost kl. 07.30

Kaffe og smørbrød

Middag kl. 13.00

Søndag: Ferskt kjøtt

Mandag: Pannekaker og erter

Tirsdag: Fisk og melkesuppe

Onsdag: Kjøtt og saftsuppe

Torsdag: Grøt

Fredag: Lapskaus og havresuppe

Lørdag: Fisk og melkesuppe

Mellommat kl. 16.30

Kaffe med et stykke smørbrød

Aftensmat kl. 20.00

Søndag og torsdag smørbrød – resten grøt.

Man vedtok at det skulle serveres fire måltider per dag, noe som var i tråd med samtiden. Jeg har forsøkt å finne informasjon om matvaner i Norge mot slutten av 1800 tallet. Ut ifra dette kan man si at det var det vanlig med kaffe og smørbrød til frokost. Det var vanlig med kjøtt 3 til 4 ganger i uken. Fisk ble også mye brukt, ofte sild med poteter til. En gang i uken hadde man som regel et restemåltid som f. eks. lapskaus, da gjerne med pannekaker, suppe eller grøt¹²⁰ til. Sammenligner man menyen med datidens matvaner ser man at man har lagt vekt på et variert og sunt kosthold, noe som igjen vitner om omsorg og respekt for de døde. Hjemmet skulle i sannhet være et hjem i ordets rette betydning.

Det var med stolthet styret la frem årsmeldingene for Hjemmet. De var fylt med historier om hvilken enorm betydning hjemme har hatt for mange og fremgangen i arbeidet. Likevel forstår en at det ikke bare kan ha vært enkelt å arbeide med de gamle døde. Mange viste

¹²⁰

<http://www.eiker.org/Arkiv-Oe/Prosjekter/K-2009/MaanedensTema/2009-09-01-mat.html> 5. mai 2012

mangel på oppdragelse, og var gjennom et langt liv i ensomhet blitt vanskelig å ha med å gjøre. I styreprotokollen fortelles det om at man så seg nødt til å sende en av beboerne bort.

121

Fru pastor Svendsen spilte en viktig rolle i arbeidet på Hjemmet. Hun stilte opp som husbestyrerinne de gangene det var behov for det, ellers var hun utdannet døvelærer. Jeg har ikke lyktes i å finne noe som forteller at hun underviste ved Hjemmet. Det som imidlertid går

frem av det historiske materialet¹²² er at hun spilte en viktig og uunnværlig rolle i forhold til finansiering av Hjemmet. Videre skal jeg derfor se på hvordan man fikk inn de nødvendige midlene til driften.

4.7 Økonomi

Hvordan ble døvehjemmet finansiert? Hvem bidro med økonomisk støtte, og hvordan fikk man samlet inn de nødvendige midlene til drift og kjøp av eiendom?

Den 5. april 1898 kom komiteen for Hjemmet for forsømte døvstumme sammen for å diskutere Hjemmets drift og utvikling. Økonomi var et viktig tema, man var allerede blitt enige om å gjøre noe for de døv-stummes håpløse situasjon. Nå var utfordringen å skaffe de nødvendige midlene. I styreprotokollen fra 1898 går det frem at man bestemte seg for å nedsette en komite som skulle ta seg av nødvendige forberedelser til arbeidet. Komiteen besto av doktor Heimbeck, pastor Ole Iversen som var sekretær i Indremisjonsselskapet fra 1897¹²³ og pastor Svendsen. Det var denne komiteen som hadde blitt enige om å sende ut oppropet og bidragskort. Da bidragene begynte å komme, satte komiteen i gang arbeide med å finne en passende eiendom. Ovenfor hovedstyret foreslo man «Noatun» på Nordsrand med kjøpesum på 30.000 kr. Komiteen fikk fullmakt til å foreta kjøpet, kontrakten ble skrevet med eieren, klokker Jakobsen. Man ble enige om at eiendommen skulle stå innflyttingsklar i oktober 1898. Denne komiteens arbeid var nå avsluttet, og man besluttet å opprette en ny komite` til å

121

Styreprotokoll 2. juni 1908

122

Styreprotokoll, årsmeldinger, «De døves blad». Her finnes det annonser om basarer som skal avholdes til inntekt for Hjemmet i regi av fru Svendsen

123

Rudvin 1970:26

lede Hjemmet.

Den økonomiske situasjonen er alltid et tema i årsmeldingene. Her ble regnskapet for året lagt frem, og man ba indremisjonsfolket om å fortsette å sende inn gaver. Hjemmet var stort sett avhengige av gaver for å finansiere driften. I bladet *For fattig og rik* utgitt av Det norske lutherske indremisjonsselskap i 1899 fortelles det om en gave på 110 kr som ble gitt fra Bergen. Giveren ønsket å være anonym, men brevet ble gjengitt i bladet:

«Da de var her og talte de døvstummes sag, gjorde det saadant indtryk paa meg, at jeg fik lyst til at gjøre noget for dem. Jeg henvende mig da til endel venner og bekjendte og fik i stand en liden kvindeforening, som samles hos mig hver sidste onsdag i maaneden for at arbeide for gaven. Desuden erlægges der en maanedlig kontingent af 25 øre. Saa er der ogsaa endel udenfor foreningen som har støttet med gaver og

126

aarlige bidrag...»

Dette vitner om et privat engasjement som vokste frem som følge av informasjonen som ble gitt om de døves situasjon. Kvinneforeningene kom til å spille en viktig rolle i den økonomiske finansieringen av Hjemmet. Dette er ikke overraskende; uten kvinneforeningene og deres inntektsskapende virksomheter ville en rekke organisasjoner, institusjoner og prosjekter i kristen-Norge aldri sett dagens lys. Kvinneforeningene var en viktig ressurs i organisasjonssamfunnet og sto selv fritt til å velge hvilke saker og organisasjoner de ønsket å støtte.

127

Indremisjonsselskapet var en viktig støttespiller for Hjemmet på Nordstrand. Man fikk spille på deres nettverk, noe som var viktig for realiseringen av et så stort prosjekt. Gjennom deres blader fikk man ut informasjon om de døves situasjon. Det førte til opprettelsen av flere kvinneforeninger, som støttet arbeidet økonomisk. Dette var viktig, siden man ikke kunne

124

Styreprotokoll 5 april 1898

125

Professor Odland, doktor Heinebeck, dampskibsrepeditor Wittington, direktør Bonnevie, pastor Gustav Jensen og Conrad Svendsen.

126

For fattig og rik 1899 51de aargang s. 40

127

Nordseth 2007:47

regne med direkte økonomisk støtte fra Indremisjonsselskapet. I bladet *For fattig og rik* fortelles det om en kvinneforening i Koppervik som gjennom et foredrag hadde fått høre om Hjemmet på Nordstrand og behovet for penger. Man bestemte seg da for å danne en ny kvinneforening for nettopp dette formålet.¹²⁸ Ut i fra det som er beskrevet i bladet *For fattig og rik* ser vi at «reklame» var viktig. Det var gjennom foredrag, taler og trykt informasjon om Hjemmet at man fikk engasjert kvinner til å starte kvinneforeninger som skulle gi Hjemmet økonomisk støtte.

Den økonomiske støtten kom fra store deler av landet både fra private givere og foreningsvirksomhet. Arbeidet for døve stod sterkt særlig i Kristiania, hvor man hadde egen forening, menighet og flere skoler for døve. Naturlig nok ble det dannet et godt nettverk mellom døve i hovedstaden og Hjemmet på Nordstrand. Fru Svendsen spilte en viktig rolle i denne sammenheng. Hun var med å starte og lede en kvinneforening, som hvert år samlet inn penger til hjemmet. Hun var også med å avholde basarer til inntekt for Hjemmet. I styreprotokoll fra 1901 fortelles det at kvinneforeningen under ledelse av fru Svendsen samlet inn 2450 kr, en betydelig sum på denne tiden. Det fortelles også at man i Kristiania hadde opprettet to nye kvinneforeninger med formål om å samle inn penger til Hjemmet. Både kvinneforening og basarer nevnes hyppig i styreprotokollen som en viktig inntektskilde. Leser man i *De døves blad* ser man at det til stadighet er annonsert basarer i hovedstaden til inntekt for Hjemmets virksomhet. Bladet ble sendt ut til døve over hele landet, og mange sendte inn bidrag til basarene som skulle holdes i Kristiania. Selv om det var mange som gav Hjemmet økonomisk støtte, møtte man likevel på økonomiske problemer. Økonomien til Hjemmet fulgte de økonomiske konjekturane i samfunnet. I tiden rundt oppstarten til Hjemmet var det økonomisk nedgangstider, arbeidsledigheten var stor spesielt i hovedstaden, dette fikk konsekvenser for giverinntektene. I styreprotokoll fra 26. november 1903 fremlegges regnskapet for Hjemmet, det blir klart at man går i underskudd. Styret bestemmer da at man skulle trykke inn et opprop i noen dagsaviser med bønn om støtte, undertegnet av styrets medlemmer. Hva det stod i oppropet sies det ikke noe om, jeg har heller ikke lyktes i å finne det nedskrevet andre steder.

128

For fattig og rik 1899:40

I 1904 ble det klart at Hjemmet fortsatt var i økonomiske vanskeligheter. Leser man fra årsmeldingen dette året blir det avsluttet med en bønn om hjelp:

«Hjemmet har vanskeligly modtage dem, idet det ingen kapital har og kun eksisterer ved de frivillige bidrag... at det ikke er mange, som kjender til dette arbeide blandt de døde: det er foregaaet i stilhed og her gjort lidet for at tiltrække sig opmerksomhed, derfor bliver bidragene ikke saa mange som ønskelig og pengevanskelighederne ofte store».

Man hadde pådratt seg gjeld, og det var helt nødvendig å få inn penger. Noe måtte gjøres for å rette oppmerksomheten mot Hjemmet, deres arbeid og deres mangel på penger. Det ble derfor bestemt at man skulle holde nok en basar. Takket være indremisjonsvennenes innsats og

bidrag samt iherdig innsats fra kvinneforeninger, ble gjelden betalt.¹²⁹ Uten kvinneforeningens hjelp hadde man muligens blitt tvunget til å nedlegge døvehjemmet i 1904. Enkeltpersoners engasjement og evne til organisering ble livsviktig for Hjemmets videre eksistens. Likevel fortsatte de økonomiske vanskelighetene. I starten kostet kurset 10 kr måneden per deltager. I 1903, som følge av nedgangstider, satte man opp prisen til 15 kr per måned for kost, losji og undervisning. Den virkelige omkostningen var 35 kr i måneden per deltager. Hjemmet var derfor avhengig av å skaffe 20 kr per deltager for å få endene til å møtes, i tillegg kommer også andre utgifter som vedlikehold og lønn til de ansatte. Videre går det fram i styreprotokollen at hjemmets bestyrelse ved enkelte tilfeller ble enige om å

redusere beløpet for opphold.¹³⁰ Dette sier noe om rausheten man hadde i møte med den enkelte og deres behov. Mange var fattige og dårlig stilt og hadde derfor ikke økonomi til å dekke oppholdet. Det vanlige var at beboerne betalte for oppholdet, enten selv eller gjennom bidrag fra familie eller fattigvesenet. Men det finnes også eksempler på at beboerne ved Hjemmet gjorde vederlag for oppholdet gjennom arbeid.¹³¹ Styreprotokollen forteller om Kristian Hansen Kjølita som kom til Hjemmet, han skulle selv betale for sitt opphold. Men

129

Dehli og Vadseth 1998:15

130

Styreprotokoll 26. november 1903

131

Styreprotokoll 19. desember 1901

siden han var til stor praktisk nytte, ble han innvilget fritt opphold.¹³² En viktig inntektskilde for Hjemmet var at mange av beboerne deltok i praktisk arbeid. De laget bl. a dørmatter for salg, og var på denne måten med på å sikre Hjemmets økonomi.

4.8 Utvidelse

Man kom seg gjennom de økonomiske nedgangstidene og problemene man møtte på i årene rundt 1904. Tilstrømningen til Hjemmet økte og man fikk behov for mer plass. Foruten kursdeltakeren var det flere som ønsket å bo ved Hjemmet permanent. Man hadde lenge diskutert mulighetene for utvidelse, men hadde slått det fra seg på grunn av den usikre økonomien. I 1909 diskuterte man mulighetene for utvidelse på et styremøte, man hadde mottatt 5000 kr i gave fra en privat giver og ble på grunnlag av dette enig om å gå til innkjøp av ny eiendom.¹³³ I 1910 kjøpte man naboeiendommen Kringsjaa for 31 000 kr.¹³⁴

Hjemmet fortsetter sin utvidelse både i forhold til tomt og arbeidsfelt. I 1911 hadde pastor Svendsen kontakt med skoledirektøren i Kristiania for å undersøke mulighetene for utvidelse av Hjemmet til også å omfatte ikke-undervisningsdyktige barn. Pastor Svendsen og skoledirektøren var enige om at dette var et viktig og nødvendig arbeid. Skoledirektøren la frem forslaget for regjeringen om statsbidrag til hvert barn som trengte denne type omsorg.¹³⁵ Her ser vi at staten kommer på banen.

Man hadde til nå i hovedsak arbeidet med gamle døve. Døve barn falt under offentlig hjelp, lovverket stilte krav om rett og plikt til skolegang. Undervisning av døve barn var et krevende arbeid, og det var ikke alle man gjennom offentlige døveskoler klarte å hjelpe. Mange av dem ble derfor sendt hjem fra døveskolene med den begrunnelse at de ikke var mottagelige for

132

Styreprotokoll 30. mai 1899

133

Styreprotokoll 30. desember 1909

134

Årsmelding 1910:32

135

Styreprotokoll 12. januar 1912

¹³⁶
undervisning. Det var denne gruppen man ønsket å starte et arbeid for. De nyeinnkjøpte bygningene på Kringsjaa ble hjem for de første barna som kom til Døvehjemmet.

Man vedtok å gjøre noe for de barna som falt ut av de offentlige døveskolene. Grunnen til dette kan være tanken om forebyggende arbeid. Man ville unngå at disse ble gamle og ikke-underviste, men i stedet fikk tilrettelagt oppfølging mens de enda var i skolealder. Man hadde i årenes løp tilegnet seg bred kunnskap i forhold til å undervise og lære opp dem som ellers var gitt opp av det offentlige. Det ble etter hvert også færre ikke-underviste gamle døve som trengte undervisning. De hadde enten fått hjelp eller var døde. Hjemmets arbeidsområder var i stadig endring og utvikling, man hadde et utrettelig pågangsmot og iver for å hjelpe de døve som ble «gitt opp» av samfunnet og det offentlige, og man ble spesialist på sitt felt. Arbeidet for døve blir et viktig supplement i forhold til offentlige tilbud. Dette markerer begynnelsen på et stort og omfattende arbeid.

5 Sammenfatning og konklusjon

Døveundervisningen i Norge startet i 1825, da Andreas Christian Møller (1796-1874) etablerte landets første døveskole i Trondheim. Denne hendelsen la grunnlaget for omfattende privat engasjement og arbeid for døve i Norge. I 1848 startet Fredrik Glad Balchen (1815-1899) *Christiania Døvstumme – Anstalt*. Dermed var to undervisningstradisjoner for døvstumme etablert. På Møllers skole i Trondheim fikk man opplæring i håndalfabet og «naturlige tegn». På Balchens skole benyttet man seg av «oral-metode», hvor man forsøkte å lære elevene tale og munnnavlesning. Balchen mente denne metoden ville være best egnet, slik at de døve kunne fungere i et hørende samfunn. I 1872 ble danskfødte Hedevig Rosing (1827-1913) ansatt som lærer ved Balchens skole. I 1881 startet hun opp egne skole, *Fru Rosings Taleskole for Døvstumme*. Balchen og fru Rosing ble pionerer i arbeid for døve i Norge. Gjennom skolering ble de døve seg selv bevisst og tanken om hjelp til selvhjelp. Vokste frem. To av Balchens elever, Ascheoug og Havstad, kom til å spille en viktig rolle i etableringen av *De norske døvstummes forening i Kristiania* i 1878. Gjennom egen forening fikk man satt søkelys på døves rettigheter.

Parallelt med utviklingen av døveskoler vokste det moderne Norge frem. Man fikk partidannelse, fremvekst av sosialstaten (1870-1930) og økt fokus på viktigheten av skolegang. Siden innføringen av allmueskolen av 1739, hadde man hatt fokus på alles rett og plikt til skolegang. Uavhengig av stand og bosted. Behovet for en landsdekkende skole hang sammen med innføringen av obligatorisk konfirmasjon (1736). Det førte med seg behovet for at alle måtte kunne lese og skrive. Skole skulle i teorien være for alle, i praksis var dette ikke tilfellet. Grupper som ikke kunne følge vanlig undervisning, falt ofte utenfor. Det fantes ikke tilrettelagt undervisning for barn med funksjonshemninger, eksempelvis blinde og døve. Da private aktører som Balchen og fru Rosing startet skoler for døve, skjedde dette som en reaksjon på statens manglede tilbud til denne gruppen. Gjennom sitt arbeid var de med på sette søkelys mot det udekkede behovet.

I 1881 ble abnormskoleloven vedtatt i stortinget. Da startet et nytt kapittel i skolepolitisk og sosialpolitisk sammenheng. Da staten kom på banen og erkjente utdanningsansvar overfor «abnorme» barn, var dette på grunn av de erfaringen man gjennom private skoler hadde gjort. Man hadde banet vei og bevist at det var mulig å undervise «abnorme barn». Lovgivningen

åpnet opp for abnorme barns rett og plikt til skolegang så lenge de var mottagelige for opplæring. Målet med opplæringen var å gjøre denne gruppen i stand til å forsørge seg selv og ikke havne under fattigvesenets omsorg. Det var et viktig vendepunkt da loven trådte i kraft. Likevel var det en stor gruppe som falt utenfor lovgivningen, da den var beregnet for barn mellom 7 og 14 år.

Hjemmet på Nordstrand ble et svar på denne lovgivning. Det begynte i 1883, da Balchen kontaktet Studenterhjemmet i Kristiania. Her ble han introduserte for teologistudent Conrad Svendsen. Møte med Balchen førte til at Svendsen ble ansatt som lærer ved hans skole. Han satte studiene på vent og fokusert fult på å være døvelærer. Likevel var ikke prestekallet glemt. Da ønske om egen prest kom fra *Forening for døde*, ble Svendsen et naturlig valg. Han hadde vært engasjert i de døves menighet, der han forkynte Guds ord og gikk på hjemmebesøk. I 1889 ble han ansatt som sjelesørger for de døde. Svendsen hadde ikke fullført teologistudiene, men fikk likevel godkjenning til ordinasjon som prest for landets døde. Han ble ordinert i 1893.

Som prest startet han en omfattende reisevirksomhet og kom i kontakt med mange av landets døde. De fleste var gamle og hadde ikke fått undervisning. Det var gjennom disse møtene tanken om et Hjem for døde vokste frem. I 1897 kontaktet han Indremisjonselskapet og la saken frem for dem. Man ble enige om å gjøre noe for de døde og holde den kristelige plikt å gi dem kristendomsundervisning. Med Indremisjonen i ryggen for prosjektet startet en omfattende innsamlingsaksjon. Giverlysten var stor og man kunne gå til innkjøp av eiendom. I oktober 1898 starter man opp. Målet med Hjemmet var å sikre konfirmasjonsopplæring for voksne "forsømte" døde og forsøke å gi dem en personlig opplevelse av tro. Ut over dette var målet også som det lyder av § 2 å lære dem praktisk arbeid. Dette var viktig fordi man ønsket å gjøre dem til nyttige samfunnsborgere som kunne fungere blant hørende.

Opprettelsen av Hjem for døde var resultat av et samspill mellom de tre aktørene i Anne-Lise Seips velferdstrekant. Privat personer kom på banen og opprettet skoler, egen døveforening og etablerte også en spesial menighet for døde. Dermed banet de vei for et mer offisielt arbeid for døde i Norge og øvet press på det offentlige ved å sette fokus på denne gruppens manglende tilbud. Som et resultat av dette private arbeidet kom staten på banen og innførte først abnormskoleloven (1881). Dette førte til at de private døveskolene etter hvert ble overtatt av staten og ble offentlig finansiert. Men den nye lovgivningen hadde sine begrensninger, da den

ikke omfattet de gamle døve. Private aktører tok igjen tak og dekket de behov staten ikke tok seg av. Hjem for gamle ikke-underviste døve ble opprettet i 1898 av Conrad Svendsen i samarbeid med Indremisjonsselskapet, og var et privat initiativ. Indremisjonsselskapet var et landsdekkende nettverk av foreninger og motiverte enkeltmennesker, som hadde lang tradisjon i å drive kristent og humanitært arbeid. Uten dette nettverket hadde man ikke fått mobilisert og fremskaffet de økonomiske midlene som var nødvendig for å reise institusjonen. Gjennom samarbeidet fikk man samtidig viktige toppfolk i ryggen. Styret bestod av både professorer og stortingsmenn, som alle var ansatt av det offentlige. Denne kontakten ble viktig og skapte bånd mellom det private og det offentlige.

Dette viser at organisasjonssamfunnet, Indremisjonsselskapet, var et viktig supplement til det offentlige når det gjaldt omsorgsarbeid og sosial velferd. Ved sine initiativ var organisasjonen en pådriver for bedre behandling av marginaliserte grupper. Kommunen kom også på banen gjennom fattigomsorg. De bidro med støtte til fattige døve slik at de skulle få finansiert oppholdet ved Hjemmet. Men andre ord: et samspill mellom private aktører, kommune og stat.

En liten epilog:

I dag er det 114 år siden opprettelsen av Hjem for døve på Nordstrand. Navnet er endret til stiftelsen *Signo* og består i dag av åtte virksomheter. De har eget styre og drives etter avtale med det offentlige. Fra å være et pionertiltak har virksomheten vokst til å bli et omfattende spesialisert arbeid for døve.

Kilder og litteratur

Blader

De døves blad 1898 – 1910.

For fattig og rig 1899.

Arkiver

Private arkiver:

Normisjon

Årsmeldinger fra 1898 – 1920.

Signo

Styreprotokoller 1898 – 1920.

Trykte kilder og litteratur

Befring, Edvard og Reidun Tangen 2008. *Spesialpedagogikk*, Oslo: Cappelen akademiske forlag.

Dahl, Henning 1928. *De døves forening – Et festskrift*, Oslo: Lei & Co.s Boktrykkeri.

Dehli, Martin og Hans-Christian Vadseth 1998. *Tro, håp og kjærlighet – Stiftelsen Hjemmet for døve 100 år. 1898-1998*, Oslo: Media Øst Trykk.

Gundersen, A. 1914. *Fra Norges kirker 1914 – vidnesbyrd og rundskue*, Kristiania: Steen'ske Boktrykkeri og forlag.

Jor, Finn 1958. *En nøkkel til nytt liv – Hjemmet for døve gjennom 60 år*, Oslo: J. Petlitz boktrykkeri.

Menneskets hjertes speil, Kristiania: N. W. Damm & Søn, 1886.

Norseth, Kristin 2007. «La os bryte tvert med vor stumhet!» *Kvinnens vei til myndighet i de kristelige organisasjonene 1842-1912*, Oslo: Det teologiske Menighetsfakultet.

Oftestad Alf B 2005. "Den frie, den kirkelige og den borgerlige diakoni. Sammenhengen mellom diakonisyn og kirkeforståelse i Johann Hinrich Wicherns tenkning: et diakonihistorisk perspektiv" i *Halvårskrift for praktisk teologi* nr. 22, ss. 32-46 Oslo: Luther Forlag.

Oftestad Alf B. 2001. *Kirke i fellesskap og omsorg – Diakoniens historie i fra apostelkirken til middelalderen Med blick på Norden* Oslo: Luther Forlag.

Oftestad, Bernt T., Tarald Rasmussen og Jan Schumacher 2005. *Norsk kirkehistorie*, Oslo: Universitetsforlaget.

Sander, Torbjørn 1980. *Med landets døve gjennom hundre år – Bergen døveforening 1880-1980*, Bergen: Døves trykkeri.

Schröder, Odd-Inge 1978. *Døveforeningen 1878-1978 – Fra De norske døvstummes forening i Christiania til Oslo døveforening – et 100 års jubileum*, Oslo: H. Aschehoug & Co.

Seip, Anne-Lise 1991 *Velferdskommunen og velferdstrekanten – et tilbakeblikk*, i Anne-Hilde Nagel, *Velferds-kommunene, kommunens rolle i utviklingen av velferdsstaten i Stavanger*: Alma Matre Forlag AS

Seip, Anne-Lise 1981. *Om velferdsstatens fremvekst*, Oslo: Universitetsforlaget.

Sjølberg, Trygve 1989. *Andreas Christian Møller – Døvstummeinstitutt i Trondhjem og pionértiden i norsk døvundervisning*, Bergen: Døves forlag A.S

Elektroniske kilder

www.byarkivet.oslo.kommune.no

www.eiker.org

www.kildenett.no

www.regjeringen.no

www.signo.no

www.snl.no